

**UCHWAŁA NR XVII/129/20
RADY GMINY SAMBORZEC**

z dnia 4 grudnia 2020 r.

**w sprawie przyjęcia Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami dla Gminy Samborzec na lata 2020 –
2023**

Na podstawie art. 18 ust.2 pkt 15 ustawy z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (Dz.U. z 2020 r. poz. 713, 1378) oraz art. 87 ust. 3 i 4 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz.U. z 2020 r., poz. 282) Rada Gminy Samborzec uchwała, co następuje:

§ 1. Przyjmuje się Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Gminy Samborzec na lata 2020 – 2023 stanowiący załącznik do niniejszej uchwały.

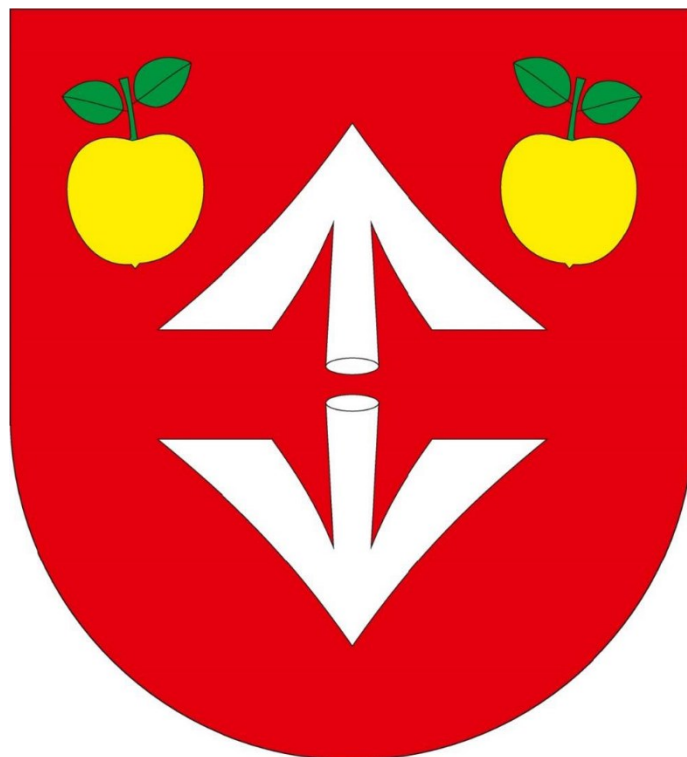
§ 2. Wykonanie uchwały powierza się Wójtowi Gminy Samborzec.

§ 3. Uchwała podlega ogłoszeniu w Dzienniku Urzędowym Województwa Świętokrzyskiego i wchodzi w życie po upływie 14 dni od dnia ogłoszenia.

Przewodniczący Rady Gminy

Mieczysław Piątek

Program Opieki nad Zabytkami dla Gminy Samborzec na lata 2020 – 2023

Samborzec, 2020

Spis treści

1. Wstęp	4
2. Podstawa prawna opracowania gminnego programu opieki nad zabytkami	4
3. Uwarunkowania prawne ochrony i opieki nad zabytkami w Polsce	5
4. Uwarunkowania zewnętrzne ochrony dziedzictwa kulturowego	7
4.1 Strategiczne cele polityki państwa w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami	7
4.1.1 Krajowy Program Ochrony Zabytków i Opieki nad Zabytkami 2014 - 2017	7
4.1.2 Narodowa Strategia Rozwoju Kultury na lata 2004 – 2013 wraz z Uzupełnieniem na lata 2004 – 2020	8
4.1.3 Koncepcja przestrzennego zagospodarowania kraju 2030	8
4.2 Relacje Gminnego programu opieki nad zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie województwa i powiatu	9
4.2.1 Program opieki nad zabytkami województwa świętokrzyskiego	9
4.2.2 Założenia wynikające ze Strategii Rozwoju Województwa Świętokrzyskiego do roku 2020	10
4.2.3 Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Świętokrzyskiego	11
4.2.4 Strategia Rozwoju Turystyki w Województwie Świętokrzyskim na lata 2015 – 2020	11
4.2.5 Założenia wynikające ze Strategii Rozwoju Powiatu Sandomierskiego. Plan Rozwoju Lokalnego Powiatu Sandomierskiego na lata 2014 – 2020	12
4.2.6 Lokalna Strategia Rozwoju. Sandomierskie Stowarzyszenie Rozwoju Regionalnego. Lokalna Grupa działania	12
5. Uwarunkowania wewnętrzne ochrony dziedzictwa kulturowego	13
5.1 Relacje gminnego programu opieki nad zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie gminy	13
5.1.1 Strategia Rozwoju Gminy Samborzec 2016 – 2020	13
5.1.2 Studium Uwarunkowań i Kierunków Zagospodarowania Przestrzennego Gminy Samborzec	13
5.2 Charakterystyka zasobów i analiza stanu dziedzictwa i krajobrazu kulturowego gminy	14
5.2.1 Zarys historii obszaru gminy	14
5.2.2 Materialne elementy krajobrazu kulturowego	22
5.3 Zabytki wpisane do rejestru zabytków	25
5.4 Zabytki w gminnej ewidencji zabytków	26
5.5 Zabytki o najważniejszym znaczeniu dla gminy	27
5.5.1 Kościół Parafialny pod wezwaniem Trójcy Świętej w Samborcu	27
5.5.2 Kościół Parafialny pod wezwaniem Świętego Jana Chrzciciela w Skotnikach	28
5.5.3 Kościół Parafialny pod wezwaniem Św. Jana Ewangelisty i Św. Marty w Chobrzeżanach	31

5.5.4 Zespół dworsko - parkowy w Skotnikach	32
6. Ocena stanu dziedzictwa kulturowego gminy. Analiza szans i zagrożeń	35
7. Założenia programowe, priorytety i kierunki działań	36
8. Zasady oceny realizacji programu opieki nad zabytkami	40
9. Źródła finansowania gminnego programu opieki nad zabytkami.....	40
9.1 Dotacje krajowe.....	41
10.2 Środki europejskie	43
Aneks	44

1. Wstęp

Gmina Samborzec położona jest na pograniczu Wyżyny oraz Kotliny Sandomierskiej w południowo-wschodniej części powiatu sandomierskiego w województwie świętokrzyskim. Powierzchnia gminy wynosi 8 537 ha, jest to gmina typowo rolnicza. Jest to również rejon interesujący krajobrazowo jak i historycznie, co potwierdzają liczne zabytki architektury i budownictwa. Dlatego szczególnie ważna jest ochrona dziedzictwa kulturowego łączącego w sobie dorobek minionych pokoleń i naszą współczesną działalność, nierozzerwalnie związaną z otoczeniem, w którym żyjemy, określa naszą tożsamość i stanowi świadectwo naszego istnienia dla przyszłych pokoleń.

Obowiązek ochrony zabytków i opieki nad zabytkami nakłada ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (t.j. Dz.U. z 2020 r., poz.) określa przedmiot, zakres i formy ochrony zabytków. Artykuł 4 tej ustawy określa działania, które winny podejmować organy administracji publicznej w celu ochrony zabytków. Działania te mają na celu:

- 1) zapewnienie warunków prawnych, organizacyjnych i finansowych umożliwiających trwale zachowanie zabytków oraz ich zagospodarowanie i utrzymanie;
- 2) zapobieganie zagrożeniom mogącym spowodować uszczerbek dla wartości zabytków;
- 3) udaremnianie niszczenia i niewłaściwego korzystania z zabytków;
- 4) przeciwdziałanie kradzieży, zaginięciu lub nielegalnemu wywozowi zabytków za granicę;
- 5) kontrolę stanu zachowania i przeznaczenia zabytków;
- 6) uwzględnianie zadań ochronnych w planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym oraz przy kształtowaniu środowiska.

Celem programu jest określenie zasadniczych kierunków działań i zadań na rzecz ochrony i opieki nad zabytkami na terenie gminy Samborzec w okresie najbliższych czterech lat tj. 2020-2023. Program jest dokumentem o charakterze strategicznym, uwzględniającym w szczególności cele, kierunki działań oraz zadania z zakresu opieki nad zabytkami.

2. Podstawa prawna opracowania gminnego programu opieki nad zabytkami

Podstawę prawną sporządzenia Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami dla Gminy Samborzec stanowią przepisy ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (tj. Dz.U. z 2020 r., poz. 282). Ustawa ta nakłada na samorządy wojewódzkie, powiatowe oraz gminne obowiązek sporządzenia na okres czterech lat odpowiednio wojewódzkiego, powiatowego lub gminnego programu opieki nad zabytkami.

Art. 87 ust. 2 w/w ustawy, wyznacza cele opracowania Gminnego programu opieki nad zabytkami i są one następujące:

- 1) włączenie problemu ochrony zabytków do systemu zadań strategicznych, wynikających z koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju;
- 2) uwzględnianie uwarunkowań ochrony zabytków, w tym krajobrazu kulturowego i dziedzictwa archeologicznego, łącznie z uwarunkowaniami ochrony przyrody i równowagi ekologicznej;
- 3) zahamowanie procesów degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania;
- 4) wyeksponowanie poszczególnych zabytków oraz walorów krajobrazu kulturowego;
- 5) podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków dla potrzeb społecznych, turystycznych i edukacyjnych oraz wspieranie inicjatyw sprzyjających wzrostowi środków finansowych na opiekę nad zabytkami;
- 6) określenie warunków współpracy z właścicielami zabytków, eliminujących sytuacje konfliktowe związane z użytkowaniem tych obiektów;
- 7) podejmowanie przedsięwzięć umożliwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami.

3. Uwarunkowania prawne ochrony i opieki nad zabytkami w Polsce

Przepisy prawne dotyczące ochrony i opieki nad zabytkami są zawarte w następujących aktach prawnych:

1. Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r. - Dz.U. nr 78 poz. 483, ze zm.) w przepisach:
  - Art. 5: „Rzeczpospolita Polska (...) strzeże dziedzictwa narodowego oraz zapewnia ochronę środowiska, kierując się zasadą zrównoważonego rozwoju”.
  - Art. 6 ust. 1: „Rzeczpospolita Polska stwarza warunki upowszechniania i równego dostępu do dóbr kultury, będącej źródłem tożsamości narodu polskiego, jego trwania i rozwoju oraz (...) udziela pomocy Polakom zamieszkałym za granicą w zachowaniu ich związków z narodowym dziedzictwem kulturalnym”.
  - Art. 86: „Każdy jest obowiązany do dbałości o stan środowiska i ponosi odpowiedzialność za spowodowane przez siebie jego pogorszenie. Zasady tej odpowiedzialności określa ustawa”.
2. Ustawie z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (t.j. Dz.U. 2020 r., poz. 282), która jest głównym aktem prawnym regulującym zasady ochrony

i opieki nad zabytkami w Polsce. Precyzuje podstawowe pojęcia z zakresu ochrony i opieki nad zabytkami, stanowi o przedmiocie, zakresie, formie i sposobie ich ochrony.

Ustawa ta określa formy ochrony zabytków (art. 7):

- wpis do rejestru zabytków,
- wpis na Listę Skarbów Dziedzictwa,
- uznanie za pomnik historii,
- utworzenie parku kulturowego,
- ustalenie ochrony w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego albo w decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zwolnieniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego.

Ustawa określa obowiązki i zakres działania samorządu terytorialnego w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami. Oprócz wymienionych wcześniej do kompetencji gminy należy:

- prowadzenie gminnej ewidencji zabytków w formie kart adresowych zabytków nieruchomych z terenu gminy (art. 22, pkt. 4),
- wprowadzenie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami do następujących dokumentów: strategii rozwoju gminy, studiów uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gmin, a także miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego, czy decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy oraz decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej (art. 18 i 19).

3. Ustawa z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (t.j. Dz.U. 2020 r., poz. 713), która w art. 7 ust. 1 pkt 9 mówi, iż zaspokajanie zbiorowych potrzeb wspólnoty należy do zadań własnych gminy. W szczególności zadania własne obejmują sprawy kultury, w tym bibliotek gminnych i innych instytucji kultury oraz ochrony zabytków i opieki nad zabytkami.
4. Ustawa z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym (t.j. Dz.U. 2020 r., poz. 293).
5. Ustawa z dnia 7 lipca 1994 r. – Prawo budowlane (t.j. Dz.U. 2019 r., poz. 1186).
6. Ustawa z dnia 27 kwietnia 2001 r. – Prawo ochrony środowiska (t.j. Dz.U. 2019 r., poz. 1396).
7. Ustawa z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody (t.j. Dz.U. 2020 r., poz. 55).
8. Ustawa z dnia 21 sierpnia 1997 r. o gospodarce nieruchomościami (t.j. Dz.U. 2020 r., poz. 65).
9. Ustawa z dnia 25 października 1991 r. o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej (t.j. Dz.U. z 2020 r., poz. 194).
10. Ustawa z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i wolontariacie

(t.j. Dz.U. 2020 r., poz. 1057).

11. Ustawie z dnia 27 czerwca 1997 r. o bibliotekach (t.j. Dz.U. 2019 r., poz. 1497).

4. Uwarunkowania zewnętrzne ochrony dziedzictwa kulturowego

Dokumenty, do których odwołuje się Gminny program opieki nad zabytkami połączono na trzech poziomach: ogólnokrajowym, regionalnym (wojewódzkim) oraz lokalnym. Są to różnego rodzaju strategie, studia i programy.

4.1 Strategiczne cele polityki państwa w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami

4.1.1 Krajowy Program Ochrony Zabytków i Opieki nad Zabytkami 2014 - 2017

13 sierpnia 2019 roku uchwałą nr 82 Rady Ministrów ustanowiono „Krajowy program ochrony zabytków i opieki nad zabytkami na lata 2019-2022”, który ma na celu realizację przepisu art. 84 w związku z art. 86 ust. 1 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. Program 2019–2022 jest głównym dokumentem strategicznym określającym cele administracji rządowej oraz podległych jej służb i instytucji w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami, a także środki służące do realizacji wyznaczonych celów.

Celem Krajowego Programu jest stworzenie warunków niezbędnych do sprawowania ochrony zabytków i opieki nad zabytkami. Powinny zostać w nim określone cele i kierunki działań oraz zadania w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami, warunki i sposoby finansowania planowanych działań oraz harmonogram ich realizacji. Zadaniem głównym polityki państwa w dziedzinie ochrony zabytków jest stworzenie procedur, które dostosowałyby tę sferę do warunków gospodarki rynkowej.

Celem głównym Krajowego Programu jest: stworzenie warunków dla zapewnienia efektywnej ochrony i opieki nad zabytkami.

Dla realizacji celu głównego opracowano trzy cele szczegółowe i kierunki działań:

1. Cel szczegółowy: Optymalizacja systemu ochrony dziedzictwa kulturowego.

Kierunki działania:

- wzmocnienie systemu ochrony na poziomie lokalnym,
- wzmocnienie systemu ochrony na poziomie centralnym.

2. Cel szczegółowy: Wsparcie działań w zakresie opieki nad zabytkami.

Kierunki działania:

- merytoryczne wsparcie działań w zakresie opieki nad zabytkami,
- podnoszenie bezpieczeństwa zasobu zabytkowego.

3. Cel szczegółowy: Budowanie świadomości społecznej wartości dziedzictwa kulturowego.

Kierunki działania:

- upowszechnienie wiedzy na temat dziedzictwa kulturowego i jego wartości,
- tworzenie warunków dla sprawowania społecznej opieki nad zabytkami.

4.1.2 Narodowa Strategia Rozwoju Kultury na lata 2004 – 2013 wraz z Uzupełnieniem na lata 2004 – 2020

Narodowa Strategia Rozwoju Kultury na lata 2004 - 2013, przyjęta przez Radę Ministrów 21 września 2004 r., a rozwinięta w 2005 r., poprzez przygotowane przez Ministerstwo Kultury uzupełnienie Narodowej Strategii Rozwoju Kultury na lata 2004- 2020, jest podstawowym dokumentem rządowym, w którym w oparciu o rzetelną analizę podjęto próbę określenia zasad polityki kulturalnej państwa w warunkach rynkowych. Stanowi ona podstawę do dalszych systemowych rozwiązań w dziedzinie kultury. Misją tej strategii jest „zrównoważony rozwój kultury jako najwyższej wartości przenoszonej ponad pokoleniami, określającej całokształt historycznego i cywilizacyjnego dorobku Polski, wartości warunkującej tożsamość narodową i zapewniającej ciągłość tradycji i rozwój regionów”.

Zakres Strategii został podporządkowany głównie regionom, jako podstawowym jednostkom podziału terytorialnego. Celem strategicznym NSRK jest:

- zrównoważony rozwój i wspieranie kultury w regionach;
- intensyfikacja ochrony i upowszechniania dziedzictwa kulturowego;
- kompleksowa poprawa stanu zabytków nieruchomych.

Cele cząstkowe, to między innymi:

- zachowanie dziedzictwa kulturowego i aktywna ochrona zabytków;
- modernizacja i rozbudowa infrastruktury kultury;
- poprawa warunków działalności artystycznej.

4.1.3 Koncepcja przestrzennego zagospodarowania kraju 2030

Koncepcja zagospodarowania przestrzennego kraju 2030, przyjęta została uchwałą nr 239 Rady Ministrów dnia 13 grudnia 2011 r. Jest to najważniejszy dokument dotyczący ładu przestrzennego Polski. Jego celem strategicznym jest efektywne wykorzystanie przestrzeni kraju i jej zróżnicowanych potencjałów rozwojowych do osiągnięcia: konkurencyjności, zwiększenia zatrudnienia i większej sprawności państwa oraz spójności społecznej, gospodarczej i przestrzennej w długim okresie. Koncepcja ta kładzie szczególny nacisk na budowanie i utrzymywanie ładu przestrzennego, ponieważ decyduje on o warunkach życia obywateli, funkcjonowaniu gospodarki i pozwala wykorzystywać szanse rozwojowe. Koncepcja formułuje także zasady i działania służące zapobieganiu konfliktom w gospodarowaniu przestrzenią i zapewnieniu bezpieczeństwa, w tym

powodziowego.

W znacznie większym stopniu niż dotychczas uwzględnia problematykę ochrony dziedzictwa kulturowego w systemie kształtowania prawidłowej polityki przestrzennej.

Jako cele polityki przestrzennej w aspekcie ochrony zabytków wskazano:

- ograniczenie presji urbanizacyjnej na obszary dziedzictwa przyrodniczego i kulturowego, poprzez rozwój narzędzi wspierania finansowego ochrony przyrody i krajobrazu;
- wprowadzenie systemu standardów zabudowy i zagospodarowania terenu na terenach o niższym reżimie ochronnym;
- wprowadzenie narzędzi kompensacji utraconych korzyści ekonomicznych na terenach o wysokich restrykcjach konserwatorskich;
- wspieranie rewitalizacji zdegradowanych przestrzeni: starych dzielnic mieszkaniowych, obiektów przemysłowych, pokoleniowych, opuszczonych wsi przez przyjęcie regulacji z zakresu rewitalizacji obszarów miejskich i starych zasobów mieszkaniowych.

4.2 Relacje Gminnego programu opieki nad zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie województwa i powiatu

4.2.1 Program opieki nad zabytkami województwa świętokrzyskiego

Dokument Program opieki nad zabytkami województwa świętokrzyskiego został przyjęty uchwałą nr XXIX/524/13 z dnia 25 marca 2013 r. Jest on opracowaniem strategicznym, wieloletnim, który w sposób kompleksowy określa cele i działania województwa w zakresie opieki nad zabytkami. Najważniejszym założeniem jest ochrona dziedzictwa i krajobrazu kulturowego województwa świętokrzyskiego w celu zachowania go dla następnych pokoleń oraz budowania na jego bazie tendencji służących rozwojowi regionu, a także integracja społeczności lokalnych przy pomocy poszerzania wiedzy o zasobach dóbr kultury i potrzebie ich ochrony.

Cel generalny to:

Ochrona i zachowanie materialnego oraz niematerialnego dziedzictwa kulturowego województwa świętokrzyskiego.

Cele szczegółowe to:

1. Ochrona i zachowanie dziedzictwa oraz krajobrazu kulturowego.

Kierunki działań:

- Rozpoznanie i dokumentacja zasobów zabytkowych.
- Ochrona zabytków ruchomych.
- Ochrona zabytków nieruchomych.
- Ochrona zabytków archeologicznych.

- Ochrona zabytkowych układów architektonicznych.
- Stwarzanie warunków dla powstania i rozwoju parków kulturowych oraz ochrona krajobrazu kulturowego.

2. Rozwój i efektywne wykorzystanie potencjału dziedzictwa kulturowego.

Kierunki działań:

- Poprawa dostępu do zasobów dziedzictwa.
- Promocja zasobów dziedzictwa kulturowego.
- Wykorzystanie potencjału dziedzictwa kulturowego w rozwoju regionalnym.

3. Tworzenie warunków do wzmacniania tożsamości regionalnej w oparciu o dorobek kultury materialnej i niematerialnej.

Kierunki działań:

- Kulturowanie tradycji w oparciu o zasoby dziedzictwa kulturowego.
- Popularyzacja wiedzy o dziedzictwie kulturowym.

4.2.2 Założenia wynikające ze Strategii Rozwoju Województwa Świętokrzyskiego do roku 2020

Obowiązująca dotychczas Strategia Rozwoju Województwa Świętokrzyskiego do roku 2020 została przyjęta przez Sejmik Województwa Świętokrzyskiego 26 października 2006 r. na mocy uchwały nr XLII/508/06, jako aktualizacja Strategii, zatwierdzonej uchwałą nr XIV/225/2000 Sejmiku Województwa Świętokrzyskiego z dnia 30 czerwca 2000 r.

Wśród zagadnień omówionych w strategii znajduje się również dziedzictwo kulturowe, uznane jako jedna z dziedzin współpracy międzywojewódzkiej. Jako jeden z celów warunkujących została zapisana ochrona i racjonalne wykorzystywanie zasobów przyrody i dóbr kultury. Wyznaczono tu priorytety i szczegółowe kierunki działań dla ochrony i promocji dziedzictwa kulturowego.

Priorytet 1: tworzenie warunków rozwoju turystyki, sportu i rekreacji, poprzez następujące kierunki działań:

- Rozwój infrastruktury turystycznej, szczególnie infrastruktury noclegowej, gastronomicznej, małej infrastruktury na pieszych, rowerowych i wodnych szlakach oraz turystyczne zagospodarowanie zbiorników wodnych.
- Wspieranie procesów powstawania lokalnych i regionalnych produktów Turystycznych.
- Podnoszenie jakości usług turystycznych.
- Rozwój zintegrowanego systemu promocji i informacji turystycznej województwa.
- Oznakowanie i udostępnienie atrakcji turystycznych.
- Modernizacja i rozbudowa bazy sportowo – rekreacyjnej w regionie.

Priorytet 2: ochrona i udostępnianie dziedzictwa kulturowego, poprzez następujące kierunki działań:

- Zachowanie dziedzictwa kulturowego i aktywna ochrona zabytków.
- Modernizacja i rozbudowa infrastruktury kultury.
- Zwiększanie roli zabytków w rozwoju turystyki i przedsiębiorczości.
- Poprawa warunków funkcjonowania instytucji artystycznych.
- Poprawa warunków funkcjonowania bibliotek w szczególności naukowych i akademickich oraz zwiększenie dostępności do nowoczesnych usług bibliotecznych, z wykorzystaniem technologii informatycznych.
- Wprowadzenie innowacyjnych rozwiązań w systemie organizacji działalności kulturalnej i w systemie upowszechniania kultury.
- Poprawa dostępności mieszkańców do oferty kulturalnej poprzez wspieranie instytucji poszerzających ofertę programową umożliwiającą aktywne uczestnictwo w życiu kulturalnym.
- Tworzenie nowych miejsc pracy związanych z ochroną i udostępnianiem dziedzictwa kulturowego.

4.2.3 Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Świętokrzyskiego

Dokument podkreśla znaczenie dziedzictwa kulturowego, oraz zwraca uwagę na pielęgnowanie tożsamości regionalnej, która wzbogaca kulturę kraju i Europy oraz może wpłynąć na zahamowanie negatywnych aspektów globalizacji i unifikacji.

Podkreślone zostało także znaczenie promowania dziedzictwa kulturowego przez turystykę oraz konieczność kompleksowego przebadania i rozpoznania całości dziedzictwa kulturowego województwa świętokrzyskiego, łącznie z badaniami archeologicznymi.

4.2.4 Strategia Rozwoju Turystyki w Województwie Świętokrzyskim na lata 2015 – 2020

Strategia rozwoju turystyki w województwie świętokrzyskim na lata 2015 – 2020 jest najważniejszym dokumentem dotyczącym gospodarki turystycznej w regionie. Omówiono w niej walory turystyczne województwa świętokrzyskiego. Uznano, iż wszelkie obiekty zabytkowe, muzea, ciekawe miejsca, imprezy kulturalne organizowane w regionie znacznie wspomagają walory naturalne, ponieważ obszar staje się atrakcyjniejszy, kiedy turysta może skorzystać z tego, co oferuje natura, jak również z walorów antropogenicznych wzbogacających teren.

Bogata historia ziem wchodzących w skład obecnego województwa świętokrzyskiego pozostawiła na jego obszarze wiele zabytków z różnych epok, których różnorodność i ranga wzbogacają potencjał turystyczny regionu. Najwięcej zabytków nieruchomych na terenie województwa to obiekty sakralne, mieszkalne i zabytkowe obszary zieleni.

Wśród najważniejszych zabytków i atrakcji turystycznych z terenu gminy Samborzec wymieniono:

- Kościół pw. Św. Jana Chrzciciela z XIV w. w Skotnikach;
- Zespół parkowo-dworski w Skotnikach z przełomu XVII/XVIII w.

4.2.5 Założenia wynikające ze Strategii Rozwoju Powiatu Sandomierskiego. Plan Rozwoju Lokalnego Powiatu Sandomierskiego na lata 2014 – 2020

Wszystkie działania, zarówno podejmowane przez partnerów lokalnych, jak i realizowane przez władze samorządowe, mają służyć poprawie jakości życia mieszkańców oraz wykorzystywania atutów rolniczych, turystycznych, geograficznych i środowiskowych Powiatu Sandomierskiego.

Za jeden z celów operacyjnych uznano budowę konkurencyjnej oferty rynkowej opartej na potencjale turystycznym powiatu. Realizacja powyższego celu powinna obejmować:

1. Promocję i kreowanie rozwoju lokalnych produktów turystycznych Powiatu.
2. Współdziałanie z instytucjami zajmującymi się organizacją i promocją turystyki.
3. Wykorzystywanie walorów środowiskowych i przyrodniczych dla ożywienia ruchu turystycznego.
4. Upowszechnianie i promocja twórczości lokalnych artystów ludowych.
5. Budowę i rozbudowę szlaków turystycznych.
6. Wspólne przedsięwzięcia na rzecz promocji gospodarstw agroturystycznych i ekologicznych z terenu Powiatu.

4.2.6 Lokalna Strategia Rozwoju. Sandomierskie Stowarzyszenie Rozwoju Regionalnego. Lokalna Grupa działania.

Dla Lokalnej Strategii Rozwoju zostały określone trzy cele ogólne, oraz dla każdego z nich cele szczegółowe. Dla ochrony i promocji dziedzictwa kulturowego największe znaczenie ma cel ogólny trzeci: Rozwój turystyki oraz aktywowanie dbałości o tradycje poprzez wykorzystanie zasobów przyrodniczo – krajobrazowych oraz dziedzictwa kulturowego regionu. Szczegółowe cele w tym zakresie dotyczą:

1. Promocji walorów turystycznych, historycznych, kulturowych i przyrodniczych.
2. Rozwoju usług turystycznych, sportu i rekreacji oraz poprawy stanu infrastruktury turystycznej.
3. Dbania o wielowiekowe tradycje oraz szerzenia aktywności lokalnej.

Za przedsięwzięcia konieczne do osiągnięcia tych celów uznano:

1. Rozwój infrastruktury turystycznej oraz rekreacyjno – sportowej.
2. Ochronę walorów historycznych, przestrzennych, kulturowych oraz szerzenie tradycji lokalnych.

3. Rozwój agroturystyki i promocji produktu turystycznego.

5. Uwarunkowania wewnętrzne ochrony dziedzictwa kulturowego

5.1 Relacje gminnego programu opieki nad zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie gminy

5.1.1 Strategia Rozwoju Gminy Samborzec 2016 – 2020

Strategia Rozwoju Gminy Samborzec jest podstawowym dokumentem, na którym opierają się działania władz samorządowych. W dokumencie tym wśród celów operacyjnych zwrócono uwagę m.in. na: poprawę stanu i rozwój bazy gminnych instytucji pomocy społecznej, opieki zdrowia, kultury oraz służących sportowi turystyce i rekreacji, poprzez:

- budowę, przebudowę i rozbudowę budynków instytucji kultury oraz ich wyposażenie;
- budowanie obiektów małej architektury służącej rekreacji i wypoczynkowi (altanki, punkty widokowe, siłownie na świeżym powietrzu itp.);
- odbudowa lessowego wąwozu w Złotej od drogi krajowej nr 79 do tzw. „schetynówki”;
- budowa kolejnych ścieżek rowerowych, utrzymanie i modernizacja obecnych;
- umieszczenie tablic informacyjnych dla sołectw (plany wsi, historia, zabytki itp.);
- zakup i montaż tabliczek informacyjnych o rozmieszczeniu domostw na terenie wsi;
- konserwacja obiektów zabytkowych i obiektów małej infrastruktury sakralnej (kapliczki, krzyże przydrożne itp.);
- utrzymania pomników przyrody zlokalizowanych na terenie sołectw;
- wykorzystanie na cele rekreacyjno-sportowe niezagospodarowanych działek należących do gminy.

5.1.2 Studium Uwarunkowań i Kierunków Zagospodarowania Przestrzennego Gminy Samborzec

Studium obejmuje obok innych dziedzin także analizę zasobów przyrodniczych i kulturowych gminy, szczegółowo wymieniając poszczególne ich rodzaje oraz wspomina o ich stanie ilościowym.

Jako główny cel rozwoju gminy zakłada się osiągnięcie stabilnego, wszechstronnego rozwoju, w którym byłyby zapewnione warunki wzrostu jakości życia mieszkańców przy zachowaniu równowagi między aktywnością gospodarczą, a ochroną środowiska przyrodniczego i kulturowego. Ten priorytetowy cel można rozwiązać m.in. w postaci celów:

- kulturowych polegających na zachowaniu wartościowych zasobów dziedzictwa kulturowego i kształtowaniu atrakcyjnego wizerunku gminy;

- przestrzennych ukierunkowanych na podnoszenie ładu przestrzennego w kształtowaniu zagospodarowania gminy przy zachowaniu walorów przyrodniczych, kulturowych i krajobrazowych.

Na terenie gminy Samborzec ochroną konserwatorską należy objąć wszystkie zasoby dziedzictwa kulturowego, na które składają się elementy materialne i tradycyjne elementy niematerialne tworzące środowisko kulturowe, w tym:

- obiekty wpisane do rejestru zabytków;
- obiekty proponowane do objęcia ochroną konserwatorską,;
- obiekty o wartości zabytkowej charakterystyczne dla zespołów zabudowy wsi i krajobrazu kulturowego, tj. głównie pozostałości parków, domy mieszkalne – drewniane;
- stanowiska archeologiczne reprezentowane przez pojedyncze ślady, punkty, osady świadczące o rozbudowanym stanie osadnictwa prehistorycznego i wczesnośredniowiecznego na obszarze gminy;
- krajobraz kulturowy i elementy dopełniające go jak krzyże i figury przydrożne.

5.2 Charakterystyka zasobów i analiza stanu dziedzictwa i krajobrazu kulturowego gminy

5.2.1 Zarys historii obszaru gminy

Pradzieje

Na terenie gminy Samborzec znajdują się liczne stanowiska archeologiczne, świadczące o obecności człowieka na tych ziemiach. Najstarsze ślady jego bytności pochodzą z paleolitu, którego początki na ziemiach polskich datowane są na około 500 – 400 tys. lat temu. Koniec epoki datuje się na ok. 10 tys. lat p.n.e. i wiąże się on z postępującymi przemianami klimatycznymi – ocieplenie klimatu, wzrost wilgotności, rozrastanie się lasów, które zmusiły ludność do przystosowania się do nowych warunków klimatycznych. Okres ten to gospodarka łowiecko – zbieracka, oparty wyłącznie na polowaniach, łowieniu i zbieractwie. Na ziemiach polskich prawdopodobnie nie było kontynuacji osadniczej między paleolitem schyłkowym, a mezolitem.

Kolejną epoką był neolit trwający od ok. 5400 do 2200/2100 lat p.n.e. Początki neolitu na ziemiach polskich wyznacza pojawienie się nowych grup ludności, o całkowicie odmiennym sposobie życia, opartym na gospodarce rolniczej. Przemiany gospodarcze wymusiły przejście do bardziej osiadłego trybu życia. Pojawiły się stosunkowo długotrwałe osady z rozwiniętymi formami budownictwa naziemnego i ziemiankowego – domy o trwalszej konstrukcji z funkcjonalnym podziałem wnętrza. Zaczęto wytwarzać nowe rodzaje narzędzi z krzemienia i kamienia, niezbędne

m.in. do karczowania lasów i uprawy ziemi. Ludność wczesno neolityczna przyniosła ze sobą znajomość lepienia i wypalania naczyń glinianych, tkactwa i innych, nieznanych wcześniej umiejętności.

Neolit to również epoka nowych wierzeń religijnych, czego wyrazem jest bogactwo rodzajów pochówków zmarłych i pojawienie się cmentarzysk.

Wprowadzenie uprawy roślin i hodowli jako podstawowych sposobów zdobywania pożywienia, przemiany w sposobie życia i postęp osiągnięty w różnych dziedzinach określane są mianem „rewolucji neolitycznej”.

Na terenie gminy znajdują się liczne stanowiska archeologiczne, gdzie odkryto ślady kultur neolitycznych. Najwcześniejsze znaleziska pochodzą z kultury ceramiki wstęgowej rytej, której nazwa wzięła się od linearnych ornamentów rytých na naczyniach ceramicznych. Grupy tej kultury, od ok 5400-5300 lat p.n.e., docierały na ziemie polskie z Czech i Moraw, zasiedlając między innymi Wyżynę Sandomierską, przynosząc tu model gospodarki rolniczo-hodowlanej z basenu środkowego Dunaju. Kultura rozwijała się do ok 5000-4700 lat p.n.e. Osady kultury ceramiki wstęgowej rytej zlokalizowane zostały na terenie miejscowości: Samborzec, Polanów Samborzecki i Andruszkowice.

Kolejną kulturą neolityczną, której przedstawiciele zaznaczyli swój pobyt na terenie dzisiejszej gminy Samborzec (m.in. Janowice, Jachimowice i Złota) jest kultura lubelsko-wołyńska. Również ludność kultury pucharów lejkowatych przebywała na terenie gminy, w miejscowościach: Łojowice, Milczany, Kobierniki, Janowice, Jachimowice, Złota.

Na terenie miejscowości Złota odkryto centrum osadnicze kultury złockiej. To społeczność znana głównie ze znalezisk grobowych, które występują na niewielkim obszarze wyłącznie na Ziemi Sandomierskiej. Jest to niezwykle interesujące zjawisko kulturowe. Fenomen tej kultury polega na łączeniu w sobie cech kilku kultur: amfor kulistych, ceramiki sznurowej, ceramiki promienistej i pucharów lejkowatych, dlatego określana jest mianem kultury synkretycznej. To niezwykle połączenie cech doprowadziło do wyodrębnienia się ludności z niespotykanymi nigdzie indziej elementami kultury materialnej i duchowej, m.in. z charakterystycznie zdobioną ceramiką.

Przejście od neolitu do epoki brązu wiąże się nie tylko z pojawieniem się umiejętności wykonywania przedmiotów z metalu, ale przede wszystkim z głębokimi przemianami społeczno-kulturowymi, które zostały zapoczątkowane na Bliskim Wschodzie. Na nasze ziemie docierały one za pośrednictwem terenów śródziemnomorskich i bałkańskich. Powstawały nowe formy organizacji społecznej. Następowало różnicowanie się społeczeństwa, czego wyrazem są szczególnie bogato wyposażone pochówki. Rozwijały się nowe wierzenia, co spowodowało upowszechnienie się innego obrządku pogrzebowego – ciałopalenia. Na ok. 2200/2100 lat p.n.e., datuje się na ziemiach polskich

początek epoki brązu, koniec zaś nastąpił około 800 p.n.e.. Epokę dzielimy na okresy: I – wczesny, II –starszy, III – środkowy, IV – młodszy, V – późny.

Na terenie gminy odkryto osady z wczesnego okresu brązu, których część została przypisana kulturze mierzanowickiej, której nazwa pochodzi od cmentarzyska odkrytego w miejscowości Mierzanowice koło Opatowa. Znajdują się one w Andruszkowicach, Janowicach, Samborcu, Strochcicach, Milczanach i Złotej. Środkowy okres epoki brązu to kultura trzciniecka, rozwijająca się w latach ok. 1700 lat p.n.e. – ok. 1300 lat p.n.e., której ślady odkryto w miejscowościach: Andruszkowice, Samborzec, Strohcice, Złota. Na terenie gminy odkryte zostały również ślady kultury łużyckiej (1300 lat p.n.e. – 400 lat p.n.e.) w miejscowościach Kobierniki, Janowice, Jachimowice, Samborzec i Złota.

Początek kolejnej epoki w dziejach – epoki żelaza na ziemiach polskich przypada na ok. połowę VIII w. p.n.e., pomimo tego, iż upowszechniała się produkcja żelaza, początkowo ciągle jeszcze wielkie znaczenie miały wyroby z brązu. Na ziemiach gminy Samborzec z tej epoki odkryte zostały ślady kultury pomorskiej i przeworskiej.

Okres historyczny

Wieś **Andruszkowice** dawniej była nazywana Jandrzyszkowice. W roku 1954 wieś ta stała się nominalnie miejscowością Gromadzkiej Rady Narodowej w Andruszkowicach, lecz z siedzibą w Strochcicach, ze względu na brak pomieszczenia w Andruszkowicach. Do roku 1962 w skład tej gromady wchodziły wsie: Andruszkowice, Koćmierzów, Kobierniki, Milczany, Łojowice, Strohcice, Zawisełcze.

Pierwsze wzmianki o wsi **Bogoryja** pochodzą z XI wieku i są związane z legendą rodu Bogoriów. W przywileju klasztoru na Świętym Krzyżu, datowanym na 1069 rok miał być rycerz Michał zwany Bogoryją. Walcząc u boku króla Bolesława Śmiałego w bitwie z Dołowcami pod Snowskiem, wyróżnił się on niebywałym męstwem i odwagą. Król w uznaniu jego zasług w walce nadał mu herb, w którym na czerwonym polu widnieją dwie złamane strzały odwrócone od siebie grotami. Bogoriowie to ród rycerski, a ich rodową siedzibą były Skotniki. Teren, na którym położona jest wioska, przez lata wielokrotnie był podtapiany i zalewany, stąd decyzja rodu Bogoriów w sprawie przeniesienia rodowej siedziby do nieco wyżej położonych sąsiednich Skotnik. W czasie II wojny światowej, w sierpniu 1944 roku w Bogorii utworzono tymczasowe lotnisko wojskowe, które służyło wojskom radzieckim do przerzutu broni i amunicji na front. Podczas wielkiej powodzi w lutym 1892 roku woda zalała m.in. Skotniki, Bogoryje, Kamieniec, Świątynice i inne miejscowości. Podczas kolejnej powodzi w lipcu 1934 roku, woda wtargnęła do kościoła św. Jana Chrzciciela w Skotnikach. Dwa lata później zapadła decyzja o budowie wałów

ziemnych na Wiśle oraz wykonaniu nowego koryta i skierowaniu ujścia rzeki Koprzywianki do Wisły pod Sandomierzem. Wcześniej Koprzywianka wpływała do Wisły na wysokości Bogorii i Ciszycy w Kamieńcu. Dziś można jeszcze odszukać ślady prastarego koryta rzeki.

W 1789 roku **Bystrojowice** były własnością Wincentego Głoskowskiego. Do 1954 roku Bystrojowice należały do gminy Samborzec. 5 grudnia 1954 roku wieś wydzielono z dawnej gminy Samborzec i włączono pod administrację Gromadzkiej Rady Narodowej w Chobrzeżanach. Pod koniec grudnia 1972 roku po zlikwidowaniu GRN w Chobrzeżanach wioskę ponownie przekazano do nowo utworzonej Gminnej Rady Narodowej w Samborcu.

Chobrzeżany to jedna z najstarszych miejscowości gminy Samborzec, położona w dolinie rzeki Gorzyczanki na płaskim terenie Wyżyny Sandomierskiej. Zebrana podczas wykopalisk i badań archeologicznych dokumentacja jednoznacznie potwierdza, że ludność zamieszkiwała na tych terenach już w okresie neolitu, czyli około 1700 lat temu. Pierwsze udokumentowane wzmianki o Chobrzeżanach to kroniki parafialne. W 1333 roku na prośbę swych braci, Gaworka i Zbigniewa, biskup krakowski Jan Grot postawił w swej rodzinnej wsi - Chobrzeżany kościół. Wybudowano go na wzgórzu, a budulec stanowiło drzewo modrzewiowe. W tym samym roku w Chobrzeżanach powstała pierwsza parafia, do której z polecenia biskupa Jana Grota dołączone zostały kolejne wioski: Strączków, Byszów, Janowice i Faliszowice. Z Chobrzeżanami wiąże się też niezwykła historia, gdyż w 1370 roku przebywał tutaj na polowaniu król Kazimierz Wielki. Polując w uroczystość Narodzenia Najświętszej Maryi Panny, łamiąc tym samym prawo święta, spadł z konia i złamał nogę. Zdarzenie to miało miejsce pod Przedborzem, a w miejscu tym do dziś stoi wybudowany kościół Żeleźnicki.

Faliszowice nazwa wsi wywodzi się od imienia jej założyciela, Falisza. W średniowieczu miejscowość nazywano niekiedy Paliszowicami. Z dokumentów kościelnych dowiadujemy się, że przed 1337 rokiem należała do parafii pw. Wniebowzięcia Najświętszej Marii Panny w Goźlicach. Gdy wystawiono kościół i utworzono nową parafię w Chobrzeżanach, Faliszowice do niej włączono. W połowie XV wieku właścicielami majątku w Faliszowicach byli dwaj bracia Grotowie, herbu Rawa.

Gorzyczany to jedna z najstarszych miejscowości w gminie Samborzec. W północno - zachodniej części Gorzyczan, na jednej z łąk znajduje się słynne źródło „Łokietka”. Według tradycji i wspomnień starszych mieszkańców źródłana woda posiadała właściwości lecznicze. Mieszkańcy wiosek używali jej między innymi do przemywania oczu oraz stosowali na dolegliwości jelitowe i bóle żołądkowe. Według legendy woda ze źródła bije od czasów króla Władysława Łokietka, który wracając z jednej z wypraw wojennych do Krakowa, tu właśnie, w Gorzyczanach, rozbił obóz dla swojego wojska. Rycerze potrzebowali wody do picia, w pobliżu jednak nie było

żadnego strumienia. Podczas rozmowy ze starszyzną polski król tak miał się rozgniewać na króla czeskiego Wacława, który był pretendentem i głównym rywalem do tronu polskiego, że tupnął mocno nogą i z miejsca, w którym stał, wytrysnęła woda. Według innych przekazów woda miała wytrysnąć z ziemi po uderzeniu królewskiego miecza. Nazwa Gorzyczany nawiązuje do nazwiska Gorzycki, które nosił założyciel i właściciel miejscowości.

Jachimowice to wieś położona na rubieży gminy Samborzec, na styku wsi Postronna w gm. Klimontów, Trzykosy i Gnieszowice w gm. Koprzywnica oraz Janowice i Ryłowice w gm. Samborzec. Pierwsze wzmianki o tej miejscowości pochodzą z 1337 roku, kiedy to Jachimowice uposażały dziesięcinami mały kościółek w Chobrzanach, konsekrowany przez krakowskiego biskupa Jana Grotą. Nazwa miejscowości, wywodząca się od hebrajskiego imienia Joachim, zmieniała się na przestrzeni wieków. Nazywano ją Jachymowicami i Jakimowicami. W 1921 roku podczas spisu powszechnego ludności w Jachimowicach odnotowano dwa osiedla: Jachimowice Folwark i Jachimowice Wieś. Obie te części aż do 1972 roku należały do gminy Klimontów. Od 1972 roku Jachimowice należą do gminy Samborzec.

Janowice to stara wieś o średniowiecznej metryce. Przed 1337 rokiem należała do parafii pw. Wniebowzięcia Najświętszej Maryi Panny w Goźlicach. Z chwilą gdy biskup krakowski Jan Grot w swoich rodzinnych Chobrzanach założył kościół parafialny pw. św. Jana Ewangelisty, do parafii włączył też Janowice. Podczas spisu powszechnego w 1921 roku na Janowice składały się 3 osady: Janowice Górne Wieś, Janowice Górne Folwark oraz Janowice Janówka Kolonia. W tym okresie wieś należała do gminy Klimontów. Do gminy Samborzec należy od 1954 roku.

Kobierniki w roku 1921 gdy odbywał się powszechny spis ludności Kobierniki figurowały jako dwa osiedla tj. Kobierniki Kolonia Gmina Samborzec, oraz Kobierniki wieś tuż przy Sandomierzu. Obecnie te dwie miejscowości wymienione powyżej tworzą jedno sołectwo pod nazwą Kobierniki.

Koćmierzów pierwsze wzmianki o tej wsi sięgają początku XIII wieku. Po drugiej lokacji miasta Sandomierza, nadanej przez Leszka Czarnego, Koćmierzów, tak jak Andruszkowice, Złota czy Milczany, znalazł się w granicach nowo lokowanego miasta. Osadnictwo na tym terenie koncentrowało się głównie nad rzeką.

Krzeczkowice to stara wieś, bogata w wydarzenia historyczne. Już w XV wieku w miejscu na terenie dzisiejszych Krzeczkowic funkcjonował młyn wodny, który stał nad rzeczką płynącą od Nasławic w kierunku wsi Faliszowice. Wieś Krzeczkowice w tym czasie była własnością Mikołaja Chustki i Jana Gaby z Jasienna. Dalsze koleje losów Krzeczkowic związane były z dobrami majątku wsi Nasławice. W 1852 roku należały do gminy Klimontów, a mieszkańcy przynależeli do

parafii pw. Wniebowzięcia NMP w Goźlicach. Aktualnie Krzeczkowice należą do gminy Samborzec, a mieszkańcy tej wioski przynależą do parafii św. Jadwigi Śląskiej w Świątnikach.

Wieś **Łojowice** znana była już w średniowieczu. Wykonywano w niej liny i powrozy dla Grodu Sandomierskiego. Do produkcji powrozów potrzebny był między innymi łoż, który sprowadzano z innych miejscowości. To właśnie jego brak we wsi przyczynił się do nadania jej nazwy Łojowice. Łojowice są położone w dolinie dwóch rzek: Żurawki, której źródła wypływają ze stawów w miejscowości Żurawica, i jej dopływu – rzeki Strugi, która początek swój bierze w Dębianach. Zabudowania wiejskie osłaniają wyniosłe pagórki lessowe i wysokie wzgórza, w tym najwyższe Baba, które ma ponad 200 m n.p.m. Do XVI wieku Łojowice były wsią włościańską. Już w XVI wieku w Łojowicach Poduchownych były karczma i browar.

W XV wieku wieś **Milczany** należała do biskupów krakowskich. W 1827 roku Milczany stały się wsią rządową. Należały wówczas do dóbr Złota i zaliczane były do największych dóbr w powiecie sandomierskim. W tym samym czasie wyodrębniony został folwark Milczany. W 1859 roku od dóbr Złota oddzielono folwark i wieś Milczany, wówczas również w Milczanach została zbudowana karczma. W 1921 roku Milczany podzielono na dwie osady: Kolonię Milczany i Milczany Wieś, leżące w gminie Samborzec.

Ostrołęka do czasu wyzwolenia powiatu sandomierskiego spod okupacji hitlerowskiej w czasie drugiej wojny światowej była majątkiem ziemskim, który należał do Józefy Januszewskiej. Na jesieni 1944 r. majątek ten rozparcelowano między byłych pracowników tego dworu i bezrobotnych. Podczas powszechnego spisu ludności w Ostrołęce w 1921 r. wymienione były dwa osiedla: Ostrołęka folwark, Ostrołęka wieś nad rzeką Wisłą. Obecnie te dwie miejscowości stanowią jedno sołectwo pod nazwą Ostrołęka.

Polanów przed rokiem 1937 miał nazwę - Życ Samborzecka. W tym też roku nazwę miejscowości zmieniono na "Polanów", przyjmując tą nazwę nazwiska ówczesnego starosty sandomierskiego - Polanowskiego. Polanów jako dawna "Życ" ma długą historię. Już Jan Długosz wspomina tą wieś, nazywając ją "Schysz", "Sycz" lub "Szycz". W późniejszych czasach nazwano ją "Życ Samborzecka". W roku 1222 Żegota - Kasztelan Krakowski - jako jej właściciel podarował Życ, Samborzec i Złotą szpitalowi św. Ducha w Sandomierzu na jego wyposażenie. W 1921 roku podczas powszechnego spisu ludności we wsi Życ - obecny Polanów - zanotowano dwa osiedla: Życ Samborzecka wieś, Życ Złocka wieś. Dziś te dwie części stanowią jedno sołectwo pod nazwą Polanów.

Ryłowice to wieś w gminie Samborzec, położona na wysokich, malowniczych wzniesieniach i pagórkach południowej krawędzi Wyżyny Sandomierskiej. Wieś położona jest w malowniczym, górzystym zakątku, a zabudowa wiejska ciągnie się doliną rzeki Kępianki, która wyżłobiła głęboki jar

i sama w nim osiadła. W XVII i XVIII wieku właścicielem dóbr i majątku w Ryłowicach był ród Bogoriów ze Skotnik. Od połowy XIX wieku w Ryłowicach odbywały się zawody i wyścigi konne. Na tę okoliczność zbudowano tam hipodrom. Jednym z sędziów prowadzących zawody był właściciel Kurozwek Marcin Popiel. O zawodach w Ryłowicach wspomina w swoich dziennikach pisarz Stefan Żeromski, rodzinie związany z Chobrzezanami. Ryłowice do września 1954 roku należały do gminy Klimontów. Z chwilą utworzenia Gromadzkiej Rady Narodowej w Chobrzezanach wieś została do niej włączona. Od 1 stycznia 1973 roku należy do gminy Samborzec.

Samborzec jest siedzibą gminy od wielu dziesiątek lat lecz w zmiennych granicach. W latach międzywojennych Samborzec był wymieniany w postaci 3 miejscowości, a mianowicie: Samborzec folwark, Samborzec wieś i Samborzec Poduchowny wieś. Dziś te przysiółki wchodzi w skład jednego sołectwa pod nazwą Samborzec. Założycielem tej wsi był Sambor i od jego nazwiska pochodzi jej nazwa.

Skotniki posiadają swoją historię sięgającą aż XII wieku. W miejscowości tej jest dwór wystawiony w XIII w. i wielokrotnie przerobiony na przestrzeni kilkuset lat swego istnienia, jednak w części posiada charakter dawnych dworców.

Strączków od średniowiecza do 1954 roku wieś należała do gminy Klimontów. W latach 1954-1973 włączona została do nowo utworzonej Gromadzkiej Rady Narodowej w Chobrzezanach. Od 1 stycznia 1973 roku Strączków należy do gminy Samborzec. Już w dokumentach kościelnych z 1227 roku wieś Strączków była wymieniana jako Strączlów, wieś leżąca w powiecie sandomierskim, gminie Klimontów.

Strochcice od czasów średniowiecza stanowiły przedmieścia Sandomierza. Jak wynika z dokumentów, wieś istniała już w XIII wieku. Sandomierscy mieszczenie posiadali tam swoje pola, ogrody i winnice. Folwark w Strochcicach pod Sandomierzem powstał w XV wieku.

Szewce w drugiej połowie XIII wieku wieś nabyta została przez opactwo cysterskie z Koprzywnicy. Po kasacie klasztoru i upadku powstania styczniowego po 1864 roku Szewce należały do Majoratu donacji samborzeckiej. Taki stan przynależności terytorialnej trwał do 1918 roku. Po odzyskaniu przez Polskę niepodległości zniesiono donacje, Szewce podzielono na 9 kolonii, a wieś należała do gminy Samborzec.

Śmiechowice wieś ta ma dość bogatą przeszłość. Była ona wymieniana w dokumentach z roku 1118 pod nazwą "Solinechowice". W akcie Patriarchy Jerozolimskiego wymienione są dziesięciny nadane przez biskupa Gadkę ze wsi "Snidechwic et Srampe". W roku 1508 wieś należała do Marcina ze Skotnik. Od roku 1814 wieś należała do szpitala św. Ducha i św. Hieronima w Sandomierzu.

Wielogóra jak długo istnieje dziś trudno to określić. Wiadomo jednak, że w XV w. wieś ta była własnością Oleśnickiego herbu Dębno. W tamtych czasach była w tej miejscowości karczma. W roku 1578 część Wielogóry, zwana Dębiany, należała do Szelikowskiego, a pozostała część była własnością Węchodłowskiego. Był w tej miejscowości również folwark. Obecnie te dwa osiedla łączy jedno sołectwo pod nazwą wsi Wielogóra.

Nazwa **Zajeziórze** funkcjonuje od 2000 roku. Wcześniej miejscowość nazywana była Zajezierzem. W połowie XV wieku wieś Zajeziórze należała do parafii Samborzec i była własnością Trestbki herbu Gryf. W XVI wieku wioska należała do rodziny Skotnickich.

Zawierzbie pierwsze wzmianki o miejscowości, znajdują się w akcie nadania krakowskiego kasztelana Żegoty z 1292 roku, zgodnie z którym miejscowość wraz z Polanowem, i Głazowem był uposażeniem utworzonego w Sandomierzu kościoła i szpitala Świętego Ducha. Nazwa miejscowości nawiązuje do gęsto porastających te okolice wierzb. Częste wylewy rzeki Wisły były bezpośrednim powodem słabego osiedlania się ludności na tym terenie. Mieszkańcy wioski trudnili się głównie rybołówstwem i wikliniarstwem. Od XVIII wieku do grudnia 1835 roku wieś należała do biskupów krakowskich. Od 1 stycznia 1972 roku Zawierzbie należy do gminy Samborzec.

Zawisielcze leży w dolinie rzek Wisły i Koprzywianki. Nazwa miejscowości nawiązuje właśnie do jej położenia – za Koprzywianką, którą dawniej nazywano Wiselką. W związku ze swoim położeniem od niepamiętnych czasów wioska narażona była na wylewy obu tych rzek. Zawisielcze jest jedną z mniejszych wsi w gminie Samborzec. Od czasów średniowiecza do 1904 roku wioska stanowiła przedmieście Sandomierza i była administracyjnie z nim związana. Po tej dacie, za zgodą caratu, Komitet Ministrów zgodził się na odłączenie kilku miejscowości od Sandomierza i przyłączenie ich do wiejskich gmin: Dwikóz, Samborca i Wilczyc. Wieś umownie dzieli się na dwie części, tj. Błonie i Jatki. Błonie to pola i łąki wzdłuż wałów, od strony mostu na Koprzywiance do centrum wsi. Jatki obejmują pola na Starej Wsi.

Złota jest jedną z najstarszych miejscowości w gminie Samborzec i ma bardzo bogatą i ciekawą historię. To tutaj odkryto pierwsze grodzisko neolityczne sprzed około 7 tys. lat. Nad miejscowością góruje samotny kurhan „Kwacała”, położony pomiędzy Milczanami, Złotą i Andruszkowicami, stojący na najwyższym wzniesieniu krawędzi Wyżyny Sandomierskiej. W bliskiej odległości kurhanu przez miejscowość Kolonie Złota i Górki przebiega droga św. Jakuba z Sandomierza do Tyńca, która jest odzwierciedleniem dawnej średniowiecznej drogi do Santiago de Compostela.

Żuków w XV wieku właścicielami Żukowa byli Warsius i Jan, herbu Rawa. Natomiast już w 1564 roku wieś Żuków w dokumentach odnotowana jest jako wieś królewska. W tym czasie na

terenie gminy znajdowały się trzy wioski nazywane królewsczyznami, będące własnością monarchy: Samborzec, Żuków i Życ. W 1590 roku weszły one w skład tzw. ekonomii sandomierskiej, którą zarządzał starosta. W latach 1600-1720 starostwo było w rękach rodu Lubomirskich, a następnie rodu Ossolińskich.

5.2.2 Materialne elementy krajobrazu kulturowego

Ogólna charakterystyka

Rys. 1. Położenie Gminy Samborzec.

Gmina Samborzec jest jedną z dziewięciu gmin dzisiejszego powiatu sandomierskiego i położona jest w jego południowo-wschodniej części nad lewym brzegiem Wisły. Gmina Samborzec pod względem fizjologicznym leży w obrębie dwóch odmiennych geologicznie i geomorfologicznie jednostek. Część północno-zachodnia należy do Wyżyny Sandomierskiej, a część południowo-wschodnia leży w Kotlinie Sandomierskiej. Duża część gminy leży na Nizinie Skotnickiej. Jej powierzchnia wynosi 30 km², a zaczyna się od dawnego ujścia Koprzywianki i dochodzi do Krakówki - Sandomierskiego przedmieścia. Obejmuje ona wsie: Zawisełcze, Bogoria Skotnicka, Ostrołęka, Koćmierzów, Skotniki i Zajeziórze - leżą one w dolinie Wisły. Występują tu gleby utworzone z aluwiów rzecznych, o dobrych fizyczno-chemicznych parametrach, nadające się pod uprawę prawie wszystkich roślin, łatwe do uprawy mechanicznej.

Gleby pochodzenia lessowego, brunatne, właściwe czarnoziemy zdegradowane występują na terenie wyżynnym gminy Samborzec. Cały obszar wyżyny pokryty jest warstwą lessów, których głębokość dochodzi miejscami do 15-30m. Pokrywa lessowa, złożona głównie z materiału pylistego, podatna na działanie erozji, porożcinana jest licznymi wąwozami i dolinami rzek: Koprzywianki, Gorzyczanki, Polanówki i niewielkich ich dopływów. Charakterystyczną cechą rzeźby są zbocza o różnym nachyleniu wierzchołki oraz liczne wąwozy lessowe, których ściany osiągnęły wysokość od

4 do 5m i pokryte są bogatą roślinnością. Spotykamy tu również roślinność stepową np. wisienki stepowe w Grobkach w Gorzyczanach.

Korzystny klimat oraz dobra jakość gleb sprzyjają rozwojowi intensywnej produkcji rolniczej. Ze względu na specyficzne warunki mikroklimatyczne w rejonie tym skoncentrowana jest produkcja sadownicza i warzywnicza.

Opisane pokrótce warunki naturalne sprzyjające rozwojowi rolnictwa były ważnym czynnikiem determinującym powstanie obecnego rolniczego krajobrazu gminy. Fakt występowania dogodnych warunków klimatycznych i glebowych sprzyjał rozwojowi osadnictwa na tych terenach, które stosunkowo wcześniej zostały zasiedlone przez człowieka. Epoką, która rozpoczyna rozdział wielkiej historii tego terenu jest neolit i jego rewolucja, polegająca na przejściu z gospodarki przyswajalnej na wytwórczą, czyli rolniczą, doprowadziło to do intensyfikacji osadnictwa na omawianym terenie, gdyż zaczęły budować tutaj swe osady kultury rolnicze. Proces ten ulegał z wiekami pogłębieniu, co doprowadziło do wytworzenia się swoistego rolniczego krajobrazu tego terenu. Obszar gminy poprzez swą zasobność od początku stanowił część zwartego kompleksu osadniczego Sandomierszczyzny. Duże znaczenie Sandomierza determinowało przynależność tej ziemi do jego zaplecza, co miało się odbić na krajobrazie kulturowym i dziejach terenu gminy, która przez ten fakt była areną ważnych procesów i wydarzeń historycznych.

Omawiany teren przez wieki budował swą rolę w oparciu o wspomniane zaplecze rolnicze, stając się bogatą rolniczą krainą, gdzie z czasem, wyłączając okres reformacji, wytworzyły się ugruntowane wpływy kościoła katolickiego i szlachty mającej tu swoje majątki ziemskie. Rola, jaką te tereny odgrywały w historii regionu doprowadziła do wytworzenia się swoistego krajobrazu kulturowego o cechach rolniczych, fakt ten potwierdza nie tylko historia, ale również elementy krajobrazu kulturowego, które do dziś przetrwały na tych terenach. Wszystkie one związane są z działalnością i kulturą rolniczą, z którą obszar ten związany był od zawsze, a która dziś wydaje się stać tu na dość wysokim poziomie.

Rys. 2. Gmina Samborzec

Obiekty sakralne

Rozpoczynając analizę krajobrazu kulturowego omawianego terenu, nie sposób nie rozpocząć od zabudowy sakralnej, bowiem to ona jest wizytówką i pierwszym spośród rozpoznawalnych elementów architektury. Działalność kościoła katolickiego na omawianym terenie jest już zauważalna od wczesnych czasów, bowiem dwie z trzech parafii Skotniki i Samborzec istniały już w okresie średniowiecza. Wtedy to zaczęły się kształtować elementy sakralne krajobrazu tego obszaru.

Zabudowa dworska

Dobre gleby, bliskość ośrodków ważnych politycznie jak Sandomierz powodowała wzrost atrakcyjności tych obszarów dla warstwy szlacheckiej, która budowała tu swe majątki prowadząc działalność rolniczą. Procesy te prowadziły do wytworzenia się swoistego krajobrazu folwarcznego, który to stanowił centrum miejscowości, pod względem nie tylko ruralistycznym, ale i kulturowym. Po II wojnie światowej następuje parcelacja majątków ziemskich i przebudowa całego systemu ruralistycznego na potrzeby nowej rzeczywistości. W wyniku tych procesów jak również zniszczeń wojennych, zabudowa dworska popadła w ruinę lub została zniszczona, nie mniej jednak przetrwał na terenie gminy zespół parkowo - dworski, który stanowi czytelny znak zamierzchłych czasów. Mimo upływu czasu nadal jest to centrum krajobrazu kulturowego w miejscowości Skotniki.

Kapliczki, figury i krzyże przydrożne

Jednym z najbardziej charakterystycznych elementów polskiego krajobrazu są kapliczki i krzyże usytuowane zwykle w pobliżu szlaków komunikacyjnych. Na omawianym terenie mamy do czynienia z dużą ilością tego typu obiektów. Niemal każda wieś w gminie może poszczycić się zabytkami tego typu. Obiekty te zwykle są swoistymi świadkami historii danej miejscowości i jej mieszkańców.

Parki dworskie

Obok zabytków architektury i budownictwa, znajduje się dwa zabytkowe założenia zieleni. Są to założenia pochodzące z XVIII w., które w mniejszym lub większym stopniu zachowały pierwotny drzewostan. Na terenie gminy parki dworskie występują w miejscowościach: Jachimowice i Skotniki.

Archeologia

Tereny gminy Samborzec należą do bogatych obszarów pod względem archeologicznym. Prowadzone od lat badania ujawniają coraz to nowe cenne znaleziska osadnictwa ludności różnych kultur archeologicznych. Na ten stan rzeczy wpływają dwa podstawowe czynniki, gleba oraz klimat umożliwiające szybki i stosunkowo wczesny jak na tę szerokość geograficzną rozwój rolnictwa zapoczątkowany w okresie neolitu, gdzie odnaleziono pozostałości dawnych osad z wielu kultur archeologicznych oraz liczne pozostałości średniowieczne i późniejsze. Teren ten cechuje olbrzymia ilość śladów osadniczych, które są świadectwem długiej tradycji osadniczej tego terenu. Najbogatsza w znaleziska jest wieś Złota.

5.3 Zabytki wpisane do rejestru zabytków

Zgodnie z ustawą o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami wpis do rejestru zabytków, prowadzonego przez wojewódzkiego konserwatora zabytków, jest jedną z form ochrony obiektów zabytkowych.

W rejestrze zabytków województwa świętokrzyskiego znajduje się 8 obiektów nieruchomości – w tym dwa zespoły zabytków. Znajdują się one w miejscowościach: Chobrzany, Jachimowice, Samborzec i Skotniki.

Ponadto do rejestru zabytków na terenie województwa świętokrzyskiego wpisane zostały dwa stanowiska archeologiczne na terenie miejscowości: Gorzyczany i Złota. Szczegółowe dane zawiera tabela 1.

Tabela 1. Wykaz zabytków nieruchomych z terenu gminy Samborzec wpisanych do rejestru zabytków województwa świętokrzyskiego.

Lp.	Obiekt zabytkowy	Miejscowość	Wpis do rejestru zabytków	Nowy numer w rejestrze woj.	
1	Cmentarz parafialny	Chobrzany	355 (t.) z dnia 14.06.1988	A.711	
2	Park dworski	Jachimowice	689 z dnia 19.12.1957	A.712	
3	Obiekty wchodzące w skład zespołu	Kościół parafialny pw. Św. Trójcy	Samborzec	441 z dnia 20.02.1957 oraz 25 z dnia 20.01.1966	A.714/1
4		Plebania	Samborzec	z dnia 21.01.2016 r.	A.714/2
5	Najstarsza część cmentarza parafialnego	Samborzec	335 (t.) z dnia 13.06.1988	A.715	
6	Kościół parafialny pw. Św. Jana Chrzciciela	Skotniki	163 z dn. 28.12.1932 oraz 34 z dn. 20.01.1966	A.716	
7	Cmentarz parafialny	Skotniki	336 (t.) z dn. 13.06.1988	A.717	
8	Zespół dworsko-parkowy	Skotniki	185 (t.) z dn. 18.04.1985	A.718/1-3	
9	Dwór		164 z dn. 28.12.1932 oraz 35 z dn. 06.03.1967 i 185 (t.) z dn. 06.07.1977		
10	Park		693 z dn. 19.12.1957 oraz 185 (t.) z dn. 06.07.1977		
11	Fosa		185 (t.) z dn. 06.07.1977		
12	Kurhan pradziejowy	Gorzyczany	294/A (t.) z 1985		
13	Kurhan pradziejowy tzw. Kopic Kwaczała	Złota	273/A (t.) z dn. 16.12.1982		

Źródło: Na podstawie danych WUOZ w Kielcach.

5.4 Zabytki w gminnej ewidencji zabytków

Do obowiązków samorządu terytorialnego należy ochrona zabytków, które znajdują się na terenie gminy. Zadania te precyzuje art. 4 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. Gminy mają dbać między innymi o: „zapewnienie warunków prawnych, organizacyjnych i finansowych umożliwiających trwałe zachowanie zabytków oraz ich zagospodarowanie i utrzymanie” oraz zapobiegać „zagrożeniom mogącym spowodować uszczerbek dla wartości zabytków”. Do obowiązków nałożonych przez ustawę na gminę należy: „uwzględnienie zadań ochronnych w planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym oraz przy kształtowaniu środowiska”, czemu ma służyć gminna ewidencja zabytków.

Ewidencja zabytków znajdujących się na terenie gminy została sporządzona przy pomocy wykazu zabytków nieruchomych wyznaczonych przez wojewódzkiego konserwatora zabytków do ujęcia w wojewódzkiej ewidencji zabytków, na podstawie badania terenowego i aktualizacji powyższego wykazu oraz na podstawie kart ewidencji stanowisk archeologicznych.

Szczegółowe informacje o zabytkach, oraz dokumentację fotograficzną zawiera gminna ewidencja zabytków. W aneksie znajduje się wykaz obiektów zabytkowych wpisanych do gminnej ewidencji zabytków.

5.5 Zabytki o najważniejszym znaczeniu dla gminy

Synteza elementów przyrody i widocznych efektów działalności człowieka jest architekturą krajobrazu, czyli formą, która obok treści składa się na krajobraz kulturowy. Ochrona tego krajobrazu to pełna ochrona obiektu zabytkowego wraz jego otoczeniem i walorami przyrodniczymi, roślinnością i warunkami socjologicznymi. Polega na ochronie najcenniejszych obiektów, zespołów, obszarów i świadomym ich przekształcaniu w taki sposób by tworząc nowe wartości unikać deformacji istniejącego, historycznie ukształtowanego dziedzictwa.

Do najbardziej wartościowych obiektów zabytkowych znajdujących się na terenie gminy Samborzec należą:

1. Kościół Parafialny pod wezwaniem Trójcy Świętej w Samborcu;
2. Kościół Parafialny pod wezwaniem Świętego Jana Chrzciciela w Skotnikach;
3. Kościół Parafialny pod wezwaniem Św. Jana Ewangelisty i Św. Marty w Chobrzeżanach;
4. Zespół dworsko - parkowy w Skotnikach.

5.5.1 Kościół Parafialny pod wezwaniem Trójcy Świętej w Samborcu

Rys. 3. Kościół Parafialny w Samborcu

Kościół Parafialny w Samborcu został prawdopodobnie wybudowany w połowie XIII w. przez Pawła z Samborca. W czasie wojen szwedzkich kościół został zniszczony. Od 1688 r. rozpoczęto

odbudowę, która trwała do 1691 r. W tym czasie kościół został powiększony przez dobudowanie nawy i przekształcenie prezbiterium. W 1880 r. dobudowano zakrystię, kruchtę oraz wzniesiono dzwonnice. Plebania powstała w 1922 r. a w roku 1956 wybudowano przy niej kaplicę.

Obecnie w skład zespołu kościelnego p.w. Trójcy Świętej w Samborcu wchodzi: kościół, dzwonnica, ogrodzenie oraz plebania i kaplica.

Zespół zlokalizowany jest w centrum wsi na górującym nad doliną Wisły wzniesieniu, po północnej stronie drogi Koprzywnica-Sandomierz. Szczyt wzniesienia zajmuje orientowany kościół, na południowy-zachód od niego wzniesiono dzwonnice. Plebania została usytuowana na południowym stoku wzniesienia, frontem do ulicy. Na zachód od plebani wzniesiono kaplicę. Wejście do kościoła prowadzi po południowej stronie zbocza – schodami, a po zachodniej - drogą dojazdową.

Kościół parafialny jest budowlą barokową z romańskimi pozostałościami (z XIII w.) w murach prezbiterium. Nawę kościelną zbudowano na rzucie zbliżonym do elipsy. Prezbiterium na rzucie prostokąta zakończonego półkolistą absydą, po bokach prezbiterium - prostokątne zakrystie, od południa do nawy przylega kwadratowa kruchta. Korpus nawowy jest eliptyczny nakryty dwuspadowym dachem, bryła prezbiterium jest prostopadłościenna zakończona półkolistą absydą, ściany nawy i prezbiterium mają tę samą wysokość, dach jest jednak niższy, dwuspadowy, nad absydą - pół stożkowy. Zakrystie są prostopadłościennie, sięgają około 2/3 wysokości prezbiterium, nakryte są dachami pulpitowymi, kruchta ma wysokość zakrystii, nakryta jest dachem dwuspadowym. Od zachodu dach korpusu zasłonięty jest trójkątnym szczytem, od wschodu, na kalenicy ustawiona jest wieloboczna wieżyczka na sygnaturkę.

Dzwonnica neobarokowa z dwoma dzwonami: gotyckim (XIV w.) i renesansowym (1597 r.). Budowla powstała na rzucie kwadratu ze ściętymi narożami, bryła jest prostopadłościenna, dwukondygnacyjna nakryta dachem wielopołaciowym zwieńczonym wieżyczką z sygnaturką i krzyżem.

5.5.2 Kościół Parafialny pod wezwaniem Świętego Jana Chrzciciela w Skotnikach

Rys. 4. Kościół Parafialny w Skotnikach

W Skotnikach znajduje się kościół pod wezwaniem Św. Jana Chrzciciela. Sama parafia w Skotnikach wzmiankowana była w dokumentach pochodzących z 1323 r. jako własność Bogoriów Skotnickich (od 1944 r.). Pierwszy murowany kościół ufundował w 1347 r. Jarosław Bogoria - bp gnieźnieński. Konsekracja kościoła odbywa się w 1370 r. Pierwszy gruntowny remont przeprowadzono w 2 połowie XVIII w., wtedy też dobudowano kruchtę, przedsionek i 2 kondygnację nad zakrystią. Drewnianą zakrystię zastąpiono murowaną, ustawiono figurę św. Jana Chrzciciela. W XIX w. przekształcony został zachodni szczyt kościoła, na kalenicy dachu wzniesiono sygnaturkę, a cały zespół kościelny został otoczony kamiennym murem. Już w XX w. wybudowano plebanię. Obecnie w skład zespołu kościoła parafialnego p.w. św. Jana Chrzciciela w Skotnikach wchodzi: kościół, dzwonnica, figura św. Jana Chrzciciela i ogrodzenie.

Niestety nie zachował się dokument erekcyjny kościoła, a daty powstania kościoła nie podają ani współczesny Jarosławowi kronikarz Janko z Czarnkowa, ani Długosz. W inwentarzu kościoła z 1892 r. zanotowano, że dokumenty dotyczące wzniesienia i konsekrowania kościoła zabrał Rząd Austriacki. Prawdopodobny jest rok 1347, który wymienia ks. Jan Wiśniewski w swoim opracowaniu kościołów dekanatu sandomierskiego. Na pewno stało się to między rokiem 1342, kiedy Jarosław został arcybiskupem gnieźnieńskim, a rokiem 1355 - datą uposażenia kościoła dziesięciną przez biskupa krakowskiego Bodzantę. Wybudowany wówczas kościół różnił się nieco wyglądem od obecnego. Nawa przykryta była drewnianym stropem, prezbiterium było sklepienie, a od północy przylegała niewielka zakrystia. Wejście do kościoła w ścianie południowej nie było poprzedzone kruchtą. Wnętrze nawy oraz prezbiterium ozdabiała malowidła - świadczą o tym ich pozostałości widoczne nad obecnym sklepieniem nawy. Nie zachowały się żadne przekazy na temat wyposażenia kościoła: jedynym śladem jest malowidło ze sceną Ukrzyżowania w północnej części ściany

wschodniej nawy, które było retabulum ołtarzowym. Po zakończeniu tych prac kościół konsekrowano około 1370 r. „w pierwszą niedzielę po św. Marcinie”.

Około roku 1582 wewnątrz kościoła ozdobiono polichromiami, zachowanymi w podłuczcu tęczy i na sklepieniu prezbiterium. Wzmocniono również filar wspierający sklepienie i ozdobiono go polichromią.

Wiek XVII przyniósł istotne zmiany w wyglądzie wnętrza kościoła. Obramienia okien oraz arkada łuku tęczowego otrzymały stiukowe dekoracje. Filar środkowy ponownie został obudowany kształt czworoboku. Ścianki obudowy filara zwieńczone były profilowaniem i dekoracją w formie rokokowych muszli. Na wschodniej ścianie obudowy umieszczono kartusz ze sceną Chrztu Chrystusa. Nad tęczą było „Oko Opatrzności” w promieniach i chmurach, nad ołtarzami hierogramy Marii i Chrystusa, na ścianie południowej nowy kartusz z herbami Nałęcz i Janina oraz rok 1774.

Pod koniec XIX wieku wzniesiona została nowa dzwonnica - „murowana w stylu romańskim z kamienia piaskowca, zewsząd oszabrowana, pokryta żelazną blachą belgijską.

Elementy zespołu kościelnego ustawione są na wspólnej osi, orientowane w kierunkach wschód-zachód. Oś kościoła, którego główna fasada skierowana jest na zachód, również pokrywa się z tą osią. Przed nim umiejscowiona jest dzwonnica, a przed nią figura. Główna brama wejściowa znajduje się w południowo-zachodnim narożu ogrodzenia, zaś drugie wejście (boczne) znajduje się w murze po południowej stronie.

Kościół parafialny p.w. św. Jana Chrzciciela jest budowlą gotycką, zachowaną prawie w niezmienionej formie. Jest wybudowany z cegły w układzie polskim. Kościół jest przykładem niewielu w Polsce jedno filarowego korpusu kościelnego. Znaczy to, że sklepienie wsparte jest na filarze usytuowanym w środku korpusu. Kościół jest nawowy, prostopadłościenny, nakryty dachem dwuspadkowym. Prezbiterium jest niższe i węższe od nawy, od północy przylega do niego dwukondygnacyjna zakrystia. Całość nakryta jest odrębnym, wielopłaciowym dachem. Do południowej ściany nawy dobudowana jest prostopadłościenna kruchta, niższa od prezbiterium i nakryta osobnym dachem. Sklepienie w nawie jest gwiaździste, prezbiterium nakryte jest sklepieniem krzyżowo - żebrowym, zaś zakrystia nakryta jest dwoma przęsłami sklepienia krzyżowo - żebrowego. W przedsionku znajdują się kręcone schody prowadzące do skarbczyka. Wyposażenie wnętrza jest rokokowe, wykonane około 1770 r.

Dzwonnica pochodzi z lat 70-tych XVII w., posiada cechy stylu barokowego. Bryła jest prostopadłościenna, dwukondygnacyjna, na rzucie kwadratu ze ściętymi narożami, nakryta dachem brogowym zwieńczonym iglicą z krzyżem.

5.5.3 Kościół Parafialny pod wezwaniem Św. Jana Ewangelisty i Św. Marty w Chobrzeżanach

Rys. 5. Kościół Parafialny w Chobrzeżanach

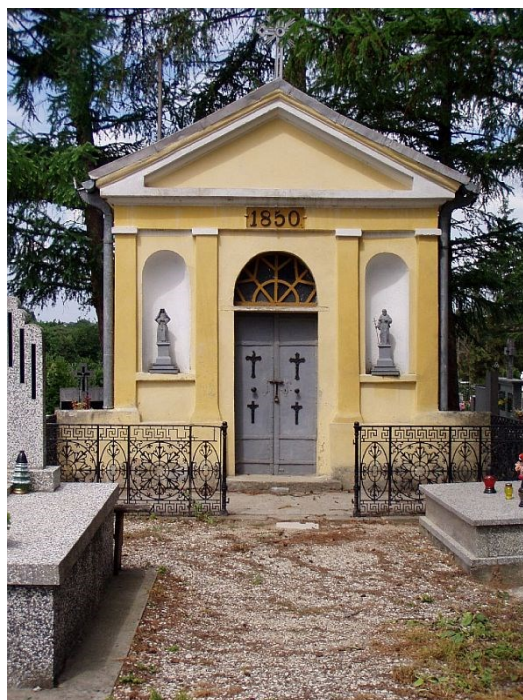
Pierwszy kościół w Chobrzeżanach powstał w XIV w., z fundacji Jana Grota (bp. krakowskiego), był to kościół drewniany i w końcu XVIII w. był już znacznie zrujnowany. Na początku XIX w. z myślą o budowie nowego kościoła kupiono ruiny zamku w Gorzyczanach. Fundatorem nowego kościoła był Jan Kanty Brzeski. W 1864 r. świątynia została spalona. Na jej miejscu w latach 1870-72 wzniesiono obecny kościół.

Kościół parafialny p.w. Jana Ewangelisty i św. Marty, eklektyczny, usytuowany jest na wzniesieniu w północnej części wsi. Kościół jest orientowany. Bryła jest prostopadłościenna powstała na rzucie prostokąta nakryta dachem trójspadowym z kwadraturą, trójkondygnacyjną wieżą od frontu, nakrytą hełmem stożkowym. Na kalenicy, od wschodu znajduje się półkolista arkada na sygnaturkę. Nawa nakryta jest sufitem, wewnątrz oświetlają rozglifione okna, prezbiterium otwiera się do nawy szeroką, ostrołukową arkadą. W zachodniej części nawy znajduje się trójkątna kruchta, a nad nią chór, zakryte są po bokach prezbiterium. Wieża w przyziemiu nakryta jest sklepieniem krzyżowym, druga jej kondygnacja połączona jest z chórem muzycznym, na trzeciej kondygnacji znajduje się konstrukcja zawieszenia dzwonów.

Plebania z 1903 r. wybudowana została na wschód od kościoła. Bryła jest prostopadłościenna, jednokondygnacyjna na rzucie wydłużonego prostokąta, nakryta dachem naczółkowym. Od frontu, na środku znajduje się prostopadłościenny ganek nakryty niższym dachem dwuspadowym. Z tyłu do korpusu głównego dobudowana jest przybudówka - prostopadłościenna na rzucie zbliżonym do

kwadratu, nakryta dachem pulpitowym. Obecnie budynek ten służy radzie parafialnej, Caritas-owi, oraz odbywają się w niej próby scholii parafialnej. Zaraz za starym budynkiem plebani od niedawna wybudowana została nowa, większa.

Na uwagę zasługują również kaplica cmentarna z 1850 r. wybudowana w stylu neoklasycystycznym. Usytuowana w centrum cmentarza, orientowana. Bryła jest prostopadłościenna, jednokondygnacyjna, na planie prostokąta nakryta dachem dwuspadowym. Od zachodu znajduje się półkolista absyda o wysokości korpusu nakryta niższym, pół stożkowym dachem. Fasada jest jednoosiowa zwieńczona trójkątnym szczytem i podzielona pilastrami na trzy pola. Drzwi znajdują się na osi, po bokach znajdują się półkoliste nisze, a w nich żeliwne figury św. Klary i św. Franciszka. Szczyt kaplicy obramiony jest profilowanym gzymsem.

Rys. 6. Kaplica cmentarna w Chobrze

5.5.4 Zespół dworsko - parkowy w Skotnikach

Rys. 7. Dworek w Skotnikach

Posiadłość co najmniej od pierwszej połowy XIV w. do 1945 r. w rękach Bogoriów Skotnickich. Dwór wraz z otaczającym go parkiem krajobrazowym z resztkami starodrzewiu położony wśród łąg doliny Wisły, na obszernym, niewysokim wzniesieniu, otoczonym pozostałościami fosi i wału, z resztkami parku. Zniszczony w 1945 r., odnowiony 1948-49. Zwrócony frontem na południowy-wschód, parterowy, podpiwniczony. Korpus budynku z końca XVIII w., drewniany, otynkowany, na rzucie prostokąta. Przy jego bokach krótszych cztery murowane, kwadratowe alkierze z 2 poł. XVII w. lub początek XVIII w. o grubych murach, wysunięte wydatnie przed lico elewacji frontowej i ogrodowej. Z boków, w przestrzenie między alkierzami wbudowano późniejsze sionki. Od frontu pośrodku płytki ryzalit z nadbudowanym ok. poł. XIX w. drewnianym piętrem, ryzalit od tyłu wzniesiony w 1945-49. Wnętrze dwutraktowe, w alkierzach po jednej izbie. Dwa kominki w obramieniach z końca XVIII w. Pod korpusem korytarzowe starsze piwnice murowane z kamienia, sklepienie kolebkowo. Tylne naroża alkierzy i naroża przy wejściu południowo-zachodnim wsparte wydatnymi, skośnymi szkarpami. Ściany alkierzy zwieńczone gzymsami. Na korpusie dach łamany polski, gontowy, pary alkierzy kryte wspólnymi dachami czterospadowymi. W wieźbie użyte belki stropowe z polichromią w kwiaty z XVIII w. Dwór alkierzowy z XVII wieku murowany, przebudowywany pod koniec XVIII wieku.

Obecnie jest znowu własnością rodu Skotnickich. Od XII wieku wieś Skotniki należała, do rodziny Bogoriów Skotnickich. Z miejscowością był związany Jarosław Bogoria Skotnicki (1276-1376) - arcybiskup gnieźnieński. Posiadłość co najmniej od pierwszej połowy XIV w. do 1945 r. w rękach Bogoriów Skotnickich.

Dwór był przebudowywany pod koniec XVIII wieku. Kryty gontem stanowi przykład typowego polskiego budownictwa dworskiego. Podczas wojny dwór był ośrodkiem lokalnego dowództwa AK. Rodzina Skotnickich musiała opuścić swoją siedzibę rodową pod koniec 1944 r. Po

wojnie dwór wyremontowano, umieszczając w nim szpital. W latach 60. strawił go pożar. Po odbudowie w latach 80. dwór oddano na potrzeby oświaty. W roku 1997, gdy właścicielem obiektu została gmina, radni podjęli jednogłośnie uchwałę o oddaniu dworu z parkiem i resztą fosi rodzinie Skotnickich. Właścicielem został syn przedwojennego właściciela Maksymilian Skotnicki, geograf, wykładowca na Uniwersytecie Warszawskim. Obecnie synowie Maksymiliana są prawowitymi właścicielami dworu.

6. Ocena stanu dziedzictwa kulturowego gminy. Analiza szans i zagrożeń

Analiza SWOT wynikająca z oceny stanu dziedzictwa kulturowego oraz uwarunkowań jego ochrony i promocji

Analiza „S”

Mocne strony:

- położenie gminy przy głównych szlakach komunikacyjnych;
- walory przyrodnicze i krajobrazowe;
- istnienie Gminnego Centrum Kultury;
- wysoki poziom aktywności społecznej mieszkańców gminy;
- działalność Gminnej Biblioteki Publicznej;
- kultywowanie tradycji;
- infrastruktura gminy;
- rozwinięte rolnictwo i sadownictwo;
- bogata historia terenu gminy oraz całej Sandomierszczyzny i licznie występujące tu zabytki budownictwa i architektury oraz stanowiska archeologiczne.

Analiza „W”

Słabe strony:

- problemy finansowe mieszkańców;
- słabo rozwinięta infrastruktura turystyczna;
- niewystarczające środki finansowe przeznaczone na ochronę zabytków;
- emigracja młodych poza granice gminy;
- zbyt mało terenów zielonych przeznaczonych pod rekreację;
- zagrożenie powodziowe.

Analiza „O”

Szanse i możliwości rozwoju:

- organizowanie konkursów i plenerów malarskich, fotograficznych, konkursów literackich;
- wykorzystanie Sandomierza, Tarnobrzegu i innych miejscowości dla promocji gminy;
- odtwarzanie tradycyjnych zawodów i rzemiosł, pielęgnacja folkloru oraz rodzimych tradycji, zwyczajów i obyczajów;
- możliwość uzyskania wsparcia z funduszy Unii Europejskiej;

- korzystanie z wszelkich programów i funduszy, w ramach których pozyskane zostaną środki na remont obiektów zabytkowych gminy oraz rozwój turystyki;
- nawiązanie współpracy z sąsiednimi gminami;
- nawiązanie współpracy z zagranicznymi regionami;
- tworzenie oferty turystycznej;
- stworzenie cyklicznych i okolicznościowych przedsięwzięć, imprez promujących zabytki;
- wyeksponowanie dziedzictwa kulturowego jako jednej z atrakcji regionu;
- kształtowanie wrażliwości na kulturę oraz edukacja regionalna dzieci i młodzieży;
- rozbudowa agroturystyki;
- odrestaurowanie obiektów zabytkowych;
- promowanie szlaków turystyczno-kulturowych i rozwój turystyki aktywnej;
- stworzenie atrakcyjnej bazy danych o dziedzictwie kulturowym gminy;
- współpraca z organizacjami turystycznymi, młodzieżowymi i innymi.

Analiza „T”

Zagrożenia i bariery

- niepewność, czy działanie przyniesie zamierzony skutek;
- kryzys gospodarczy i związane z nim ograniczenie inwestycji;
- niskie środki budżetowe;
- zagrożenie nieprzewidywalnością warunków atmosferycznych – możliwe podtopienia i powodzie;
- emigracja mieszkańców gminy, szczególnie młodych;
- zagrożenie ze strony wzmożonego transportu drogowego.

7. Założenia programowe, priorytety i kierunki działań

Priorytet 1: Rewaloryzacja dziedzictwa kulturowego

Kierunek działań 1:

Zahamowanie procesu niszczenia zabytków i poprawa stanu ich zachowania.

Zadania:

1. Prowadzenie prac remontowo-konserwatorskich i restauratorskich przy obiektach zabytkowych, stanowiących własność gminy;
2. Ocena oraz kontrolowanie stanu technicznego i sposobu użytkowania zabytków stanowiących własność gminy;

3. Zabezpieczenie obiektów zabytkowych wpisanych do rejestru zabytków przed pożarem, zalaniem, kradzieżą;
4. Starania o pozyskanie środków spoza budżetu na rewaloryzację, zmianę sposobu użytkowania lub adaptację do nowych funkcji;
5. Rewaloryzacja zabytkowych terenów zielonych oraz zabytków;
6. Dofinansowanie prac rewaloryzacyjnych przy obiektach niebędących własnością gminy.

Kierunek działań 2:

Zwiększenie atrakcyjności obiektów zabytkowych dla potrzeb społecznych, edukacyjnych i turystycznych.

Zadania:

1. Bieżące prace porządkowe przy obiektach zabytkowych;
2. Oznakowanie najważniejszych zabytków (z rejestru zabytków) tablicami z odpowiednim oznaczeniem oraz krótką informacją o obiekcie;
3. Iluminacja najważniejszych zabytków.

Kierunek działań 3:

Tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami.

Zadania:

1. Wspieranie i rozwój tradycyjnych zawodów i rzemiosł oraz tradycyjnej sztuki budowlanej;
2. Wspieranie rozwoju ośrodków kultury;
3. Współpraca z Powiatowym Urzędem Pracy w zakresie szkolenia pracowników zatrudnionych przy ochronie, utrzymaniu i remontach obiektów zabytkowych.

Priorytet 2: Ochrona i świadome kształtowanie krajobrazu kulturowego

Kierunek działań 1:

Zintegrowana ochrona dziedzictwa kulturowego i środowiska przyrodniczego.

Zadania:

1. Opracowanie miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego;
2. Walka z samowolą budowlaną.

Kierunek działań 2:

Rozszerzenie zasobu i ochrony dziedzictwa kulturowego gminy Samborzec.

Zadania:

1. Kompleksowa ochrona wszystkich elementów krajobrazu kulturowego;
2. Zaplanowanie kompleksowego przebadania krajobrazu kulturowego i sporządzenie analizy (studium) krajobrazu kulturowego;
3. Występowanie do wojewódzkiego konserwatora zabytków o wpisanie do rejestru nowych zabytków;
4. Informowanie właścicieli obiektów zabytkowych o wpisaniu ich własności do gminnej ewidencji zabytków, oraz uświadamianie ich o potrzebie ochrony dziedzictwa kulturowego;
5. Ochrona dziedzictwa niematerialnego obejmującego:
  - tradycje i przekazy ustne, w tym język, jako nośnik niematerialnego dziedzictwa kulturowego;
  - sztuki widowiskowe;
  - zwyczaje, rytuały i obrzędy świąteczne;
  - wiedzę i praktyki dotyczące przyrody i wszechświata;
  - umiejętności związane z tradycyjnym rzemiosłem.

Priorytet 3:**Badanie i dokumentacja dziedzictwa kulturowego oraz edukacja, popularyzacja i promocja służąca budowaniu tożsamości i wrażliwości na kulturę****Kierunek zadań 1:**

Badanie i dokumentacja historii i substancji zabytkowej gminy.

Zadania:

1. Systematyczna weryfikacja obiektów znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków, oraz jej aktualizowanie przez wpisywanie nowych zabytków, lub wykreślanie z ewidencji obiektów nieistniejących albo tych, które zatraciły swój charakter;
2. Wspieranie badań historycznych;
3. Opracowanie mapy wszystkich zabytków z terenu gminy w celu ułatwienia odnalezienia zabytków i dotarcia do nich. Opracowanie katalogu obiektów zabytkowych;
4. Stworzenie systemu informacji o dziedzictwie kulturowym gminy i regionu poprzez wykorzystanie strony internetowej gminy, lub stworzenie nowej strony zawierającej informacje o walorach krajobrazu kulturowego, zabytkach oraz o historii gminy i regionu, o miejscowych tradycjach, zwyczajach, obyczajach i legendach jak również wiadomości z dziedziny ochrony i promocji zabytków, aktualne informacje i zmiany prawne w tej dziedzinie, oraz informacje i pomoc dla właścicieli zabytków.

Kierunek zadań 2:

Edukacja i popularyzacja wiedzy o dziedzictwie kulturowym regionu.

Zadania:

1. Współpraca w organizowaniu zajęć w przedszkolach i szkołach z tematyki regionalnej celem upowszechniania wiedzy o regionie, jego historii i tradycji;
2. Organizowanie zajęć terenowych powiązanych z poznawaniem krajobrazu kulturowego i miejsc związanych z historią;
3. Udział w szkoleniach z zakresu ochrony i promocji dziedzictwa kulturowego dla pracowników urzędu gminy, pracowników oświaty, placówek kultury. Organizowanie szkoleń dla właścicieli zabytków i zainteresowanych celem podnoszenia świadomości ochrony zabytków;
4. Popularyzacja ochrony dziedzictwa, jako „modnej dziedziny”;
5. Organizowanie konkursów (fotograficznych, plastycznych, literackich i innych) związanych z dziedzictwem kulturowym gminy;
6. Wykorzystanie Gminnego Centrum Kultury, szkół, organizacji pozarządowych dla budowania świadomości regionalnej oraz do popularyzacji wiedzy o ochronie zabytków.

Kierunek zadań 3:

Promocja dziedzictwa kulturowego i rozwój turystyki.

Zadania:

1. Stworzenie systemu informacji wizualnej o gminie i jej atrakcjach w postaci tablic informacyjnych;
2. Promowanie gminy w Internecie i innych mediach;
3. Współpraca z organizacjami turystycznymi (np.: PTTK) oraz młodzieżowymi (np.: ZHP, szkolne kluby tematyczne);
4. Wykorzystanie potencjału ośrodków turystycznych i pielgrzymkowych (np.: Sandomierz, Tarnobrzeg, Baranów Sandomierski) dla promocji gminy;
5. Kontynuowanie współpracy z sąsiednimi gminami;
6. Współpraca z miejscowościami poza granicami kraju;
7. Współpraca z organizacjami wyznaniowymi na rzecz ochrony i opieki nad zabytkami;
8. Organizowanie imprez promujących gminę i jej dziedzictwo;
9. Udział w konkursach i pokazach promujących regionalne tradycje;
10. Wspieranie rozwoju agroturystyki;
11. Wykorzystanie istniejących szlaków turystycznych i tworzenie nowych rekreacyjno-kulturowych;

12. Wydanie albumu fotograficznego promującego gminę, oraz tworzenie przewodników, katalogów, informatorów o gminie.

8. Zasady oceny realizacji programu opieki nad zabytkami

Gminny Program Opieki nad Zabytkami Gminy Samborzec, po zaopiniowaniu przez Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków, zostanie przedstawiony Radzie Gminy w celu przyjęcia go uchwałą. Program został opracowany na okres czterech lat i stanowi dokument uzupełniający w stosunku do innych dokumentów planistycznych i aktów prawa miejscowego. Co dwa lata Wójt będzie sporządzał sprawozdania z realizacji zadań Programu i przedstawiał je Radzie Gminy.

Przyjmuje się następujące wskaźniki oceniające poziom realizacji gminnego programu:

- poziom wydatków budżetu gminy na realizację programu ochrony i opieki nad zabytkami;
- wartość pozyskanych środków finansowych ze źródeł pozabudżetowych przez gminę;
- wartość pozyskanych środków finansowych ze źródeł pozabudżetowych przez właścicieli zabytkowych obiektów;
- ilość nowych obiektów wpisanych do gminnej ewidencji zabytków;
- liczba opracowanych i wydanych publikacji, folderów promocyjnych, przewodników poświęconych problematyce dziedzictwa kulturowego gminy;
- ilość przeprowadzonych konkursów szkolnych popularyzujących historię gminy oraz jej zabytki i wystaw.

9. Źródła finansowania gminnego programu opieki nad zabytkami

Finansowanie zadań ochrony i opieki nad zabytkami na terenie Gminy może być realizowane z uwzględnieniem środków:

1. Krajowych:
  - dotacje Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego;
  - dotacje Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków;
  - dotacje Ministerstwa Administracji i Cyfryzacji;
  - dotacje gminne;
  - dotacje wojewódzkie i powiatowe
  - programy operacyjne Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego.
2. Zagranicznych (środki Unii Europejskiej i inne środki pomocowe);
3. Niepublicznych (środki prywatne osób fizycznych, fundacji, osób prawnych, kościelnych).

9.1 Dotacje krajowe

Sprawy, związane z dofinansowaniem prac przy obiektach zabytkowych, reguluje rozporządzenie Ministra Kultury z dnia 6 czerwca 2005 roku W sprawie udzielania dotacji celowej na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków.

Dotacja może zostać udzielona osobie fizycznej, jednostce samorządu terytorialnego lub innej jednostce organizacyjnej będącej właścicielem bądź posiadaczem zabytku wpisanego do rejestru lub posiadającej taki zabytek w trwałym zarządzie. Udzielana jest na wykonanie prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych, planowanych do przeprowadzenia w roku złożenia wniosku lub następnym, bądź na zasadzie refundacji poniesionych już nakładów przed upływem 3 lat po wykonaniu prac. W przypadku refundacji kosztów prac wnioski powinien być złożony w roku następującym po roku, w trakcie, którego zakończono wszystkie prace konserwatorskie i roboty budowlane podlegające dofinansowaniu.

Dotacje Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków

Udzielane są w celu poprawy stanu zachowania zabytków poprzez ochronę i zachowanie materialnego dziedzictwa kulturowego, konserwację i rewaloryzację zabytków, udostępnianie zabytków na cele publiczne. Uprawnionymi wnioskodawcami są jednostki posiadające tytuł prawny do zabytku wynikający z prawa własności, użytkowania wieczystego, trwałego zarządu, ograniczonego prawa rzeczowego albo stosunku zobowiązaniowego.

Zasady udzielania dotacji:

- dofinansowanie może obejmować jedynie nakłady konieczne na prace określone w art. 77 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami.
- dofinansowanie może być udzielone do wysokości 50 % nakładów koniecznych.

W wyjątkowych wypadkach dofinansowanie może stanowić 100 % wartości robót.

Dotacje Ministra Administracji i Cyfryzacji - fundusz kościelny

Środki Funduszu Kościelnego można przeznaczyć na remonty i konserwacje obiektów sakralnych o wartości zabytkowej (art. 9 ust. 1 ustawy z dnia 20 marca 1950 i §1 rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 23 sierpnia 1990 r. w sprawie rozszerzenia celów Funduszu Kościelnego, Dz. U. nr 61 poz. 354). Dotacja mogą być objęte podstawowe prace zabezpieczając obiekt: remonty dachów, stropów, ścian i elewacji, osuszanie, odgrzybianie, izolacja, wymiana stolarki okiennej i drzwiowej, instalacji elektrycznej, odgromowej, przeciwwłamaniowej i przeciwpożarowej.

Dotacje gminne

Zgodnie z art. 81 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami oraz zgodnie z ustawą o samorządzie gminnym finansowanie prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytkach jest również obowiązkiem jednostki samorządu terytorialnego szczebla gminnego.

Programy operacyjne Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego:

Program „Dziedzictwo Kulturowe”

Celem programu jest ochrona polskiego dziedzictwa kulturowego w kraju i za granicą, wspieranie działalności muzeów oraz popularyzacja kultury ludowej.

Program składa się z następujących priorytetów:

1. Ochrona zabytków;
2. Wspieranie działań muzealnych;
3. Kultura ludowa;
4. Ochrona dziedzictwa kulturowego za granicą;
5. Ochrona zabytków archeologicznych.

Program „Promesa Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego”

Celem programu jest zwiększenie efektywności wykorzystania środków europejskich na rzecz rozwoju kultury, w tym ochrony i zachowania dziedzictwa kulturowego. Program polega na dofinansowaniu przez Ministra Kultury wkładu własnego do wybranych projektów realizowanych przy udziale środków europejskich. W ramach tego programu kwalifikowane są następujące zadania:

- ochrona i zachowanie dziedzictwa kulturowego;
- budowa, rozbudowa i przebudowa infrastruktury kulturalnej oraz infrastruktury szkół i uczelni artystycznych;
- rozwój infrastruktury społeczeństwa informacyjnego w dziedzinie kultury;
- międzynarodowe przedsięwzięcia kulturalne;
- rozwój zasobów ludzkich oraz podnoszenie poziomu wykształcenia społeczeństwa.

10.2 Środki europejskie

Poza podstawowymi źródłami finansowania jakimi są środki publiczne pochodzące z budżetu państwa oraz budżetów samorządów, finansowanie ochrony zabytków odbywa się również przy znaczącym udziale funduszy pochodzących z Unii Europejskiej.

Regionalny Program Operacyjny Województwa Świętokrzyskiego na lata 2014-2020

W ramach programu wyodrębniono oś priorytetową 4: Dziedzictwo naturalne i kulturowe.

Priorytet inwestycyjny 6c: zachowanie, ochrona, promowanie i rozwój dziedzictwa naturalnego i kulturowego.

Zakłada realizację inwestycji dotyczących wzmocnienia potencjału województwa w kontekście ochrony i rozwoju dziedzictwa kulturowego i naturalnego. Województwo Świętokrzyskie jest regionem, w którym w dziedzictwie kultury upatruje się istotny czynnik wpływający na rozwój społeczno-gospodarczy, jak również w zakresie budowania tożsamości kulturowej.

Typy przedsięwzięć:

Wsparcie uzyskują przedsięwzięcia dotyczące:

- zachowania i zabezpieczenia obiektów dziedzictwa kulturowego i obiektów zabytkowych dla celów rozwoju społeczno-gospodarczego, dostosowania obiektów dziedzictwa kulturowego do funkcji turystycznych lub kulturowych;
- promocji dziedzictwa kulturowego regionu wraz z tworzeniem i promocją produktów tradycyjnych i regionalnych oraz kompleksowych produktów turystycznych (w tym tworzenie szlaków kulturowych). Działania informacyjno - promocyjne będą wspierane jedynie jako element szerszego działania w ramach projektu;
- organizacji wydarzeń kulturalnych;
- rozwoju zasobów kultury i ochrony dziedzictwa narodowego, kulturowego (w tym poprawy jakości funkcjonowania instytucji kultury i ochrony dziedzictwa narodowego, kulturowego), przebudowy i renowacji instytucji kultury i ochrony dziedzictwa narodowego, kulturowego oraz konserwacji i restauracji obiektów zabytkowych wraz z dostosowaniem do prowadzenia działalności kulturalnej, w tym działalności gospodarczej;
- zakupu wyposażenia oraz konserwacji muzealiów, materiałów archiwalnych starodruków itp.

Program Operacyjny Infrastruktura i Środowisko (2014-2020)

W ramach Programu Operacyjnego Infrastruktura i Środowisko wyodrębniono:

Oś priorytetową VI: Ochrona i rozwój dziedzictwa kulturowego.

Priorytet Inwestycyjny 6.3: Ochrona, promowanie i rozwój dziedzictwa naturalnego i kulturowego

Jego celem jest zachowanie dziedzictwa kulturowego oraz rozwój zasobów kultury dla obecnych i przyszłych pokoleń. W związku z tym priorytetem wsparciem objęte będą kompleksowe zadania związane z ochroną i udostępnieniem, w tym turystycznym, zabytków o znaczeniu ogólnopolskim i światowym, a także projekty dotyczące rozwoju zasobów kultury jako miejsc prezentacji dziedzictwa kulturowego, w tym poprzez poprawę standardów funkcjonowania instytucji kultury pełniących rolę kulturotwórczą i rolę ośrodków życia kulturalnego w wielu miastach Polski.

Aneks

Wykaz zabytków wpisanych do gminnej ewidencji zabytków

Lp.	Miejscowość	Obiekt zabytkowy	Datowanie
1.	Andruszkowice	Figura przydrożna	1793 r.
2.	Andruszkowice	Figura przydrożna	1902 r.
3.	Bogoria Skotnicka	Krzyż	1896 r.
4.	Bogoria Skotnicka	Krzyż	1904 r.
5.	Bystrojowice	Krzyż	1946 r.
6.	Chobrzany	Kościół parafialny pw. Św. Jana Ewangelisty i św. Marty	1870-1872
7.	Chobrzany	Kaplica cmentarna	1850 r.
8.	Chobrzany	Cmentarz parafialny	XIX w.
9.	Chobrzany	Krzyż	1887 r.
10.	Chobrzany	Figura przydrożna	1901 r.
11.	Chobrzany	Krzyż	1935 r.
12.	Faliszowice	Figura przydrożna	1926 r.
13.	Gorzyczany	Figura	1886 r.
14.	Gorzyczany	Krzyż	1886 r.
15.	Gorzyczany	Kapliczka drewniana	1900 r.
16.	Gorzyczany	Figura	1904 r.
17.	Jachimowice	Park dworski	XVIII w.
18.	Janowice	Krzyż	1883 r.
19.	Janowice	Krzyż	1908 r.
20.	Janowice	Figura	1928 r.
21.	Kobierniki	Kapliczka św. Jana Nepomucena	I p. XIX w.
22.	Kobierniki	Figura	1918 r.
23.	Kobierniki	Figura	1925 r.
24.	Koćmierzów	Figura	koniec XIX w.
25.	Łojowice	Figura	1922 r.
26.	Milczany	Krzyż	1868 r.
27.	Milczany	Figura	1929 r.
28.	Ostrołęka	Krzyż	1914 r.
29.	Polanów	Krzyż	II p. XIX w.
30.	Polanów	Krzyż	II p. XIX w.
31.	Polanów	Krzyż	1910 r.
32.	Polanów	Krzyż	1917 r.
33.	Ryłowice	Figura	II p. XIX w.
34.	Samborzec	Kościół parafialny pw. Św. Trójcy	XIII w.
35.	Samborzec	Dzwonnica	1880 r.
36.	Samborzec	Kaplica przy kościele p.w. św. Trójcy	1956 r.
37.	Samborzec	Plebania	1922 r.

38.	Samborzec	Najstarsza część cmentarza parafialnego	XIX w.
39.	Samborzec	Figura	II p. XIX w.
40.	Samborzec	Krzyż	1880 r.
41.	Samborzec	Krzyż	1888 r.
42.	Samborzec	Krzyż	1893 r.
43.	Samborzec	Krzyż	1907 r.
44.	Samborzec	Figura	1910 r.
45.	Skotniki	Kościół parafialny pw. Św. Jana Chrzciciela	XIV w.
46.	Skotniki	Dzwonnica	XVII w.
47.	Skotniki	Figura św. Jana Chrzciciela	XVII w.
48.	Skotniki	Cmentarz parafialny	XIX w.
49.	Skotniki	Zespół dworsko-parkowy	XVII w.
50.	Skotniki	Krzyż	1875 r.
51.	Skotniki	Krzyż	1885 r.
52.	Strochcice	Krzyż	1890 r.
53.	Strochcice	Figura	1917 r.
54.	Strochcice	Figura	1920 r.
55.	Szewce	Figura	1932 r.
56.	Szewce	Krzyż	1940 r.
57.	Szewce	Kapliczka drewniana	1945 r.
58.	Śmiechowice	Krzyż	1865 r.
59.	Śmiechowice	Krzyż	1947 r.
60.	Wielogóra	Figura	1886 r.
61.	Wielogóra	Krzyż	1924 r.
62.	Wielogóra	Krzyż	1926 r.
63.	Zajeziórze	Figura	1827 r.
64.	Zajeziórze	Krzyż	1905 r.
65.	Zawierzbie	Kapliczka kamienna	1873 r.
66.	Zawierzbie	Figura	1948 r.
67.	Zawierzbie	Krzyż	1948 r.
68.	Zawisielcze	Figura	1949 r.
69.	Złota	Krzyż	1835 r.
70.	Złota	Krzyż	1902 r.
71.	Złota	Figura	1938 r.
72.	Żuków	Krzyż	1803 r.
73.	Żuków	Figura	1908 r.
74.	Żuków	Krzyż	1909 r.
75.	Szewce	Kapliczka z Jezusem Miłosiernym	1959 r.

Stanowiska archeologiczne na terenie Gminy Samborzec

Lp.	Miejscowość	Nr obszaru AZP	Nr w miejscowości na obszarze AZP	Funkcja obiektu	Chronologia
1.	Łojowice	89-73	3/182	Osada	Neolit
2.	Łojowice	89-73	4/183	Osada	
3.	Kolonia Milczany	89-73	26/164	Osada	Neolit Wczesny okres epoki brązu
4.	Kolonia Milczany	89-73	27/165	Osada	Wczesny okres epoki brązu
5.	Kolonia Milczany	89-73	29/167	Osada Osada	Neolit Wczesne średniowiecze
6.	Kolonia Milczany	89-73	30/168	Osada	Wczesny neolit Wczesne średniowiecze
7.	Kobierniki	89-73	7/132	Osada	Neolit Epoka brązu Wczesne średniowiecze
8.	Kobierniki	89-73	2/65	Cmentarzysko	Neolit
9.	Strochcice	89-73	3/128	Osady	Neolit Wczesny i starszy okres epoki brązu
10.	Milczany	89-73	6/144	Osady	Neolit Wczesny okres epoki brązu Wczesne średniowiecze

11.	Milczany	89-73	9/147	Osady	Neolit Wczesny okres epoki brązu Wczesne średniowiecze
12.	Milczany	89-73	12/150	Osady	Neolit
13.	Milczany	89-73	20/158	Osady	Neolit Wczesne średniowiecze
14.	Milczany	89-73	13/151	Osady	Neolit
15.	Janowice	90-71	12/276	Osada	Epoka brązu Wczesne średniowiecze
16.	Janowice	90-71	13/277	Osada	Wczesny okres epoki brązu Wczesne średniowiecze
17.	Janowice	90-71	14/278	Osada	Wczesne średniowiecze
18.	Janowice	90-71	15/279	Osada	Neolit Wczesne średniowiecze
19.	Janowice	90-71	22/300	Osada	Neolit
20.	Janowice	90-71	27/305	Osada	Neolit
21.	Janowice	90-71	11/275	Osada	Neolit
22.	Jachimowice	90-71	1/325	Osada	Epoka brązu
23.	Jachimowice	90-71	2/326	Osada	Neolit Epoka brązu
24.	Jachimowice	90-71	4/328	Osada	Neolit

					Wczesne średniowiecze
25.	Samborzec	90-72	24	Osada	Neolit Epoka brązu Epoka żelaza Wczesne średniowiecze
				Cmentarzysko	Neolit Wczesne średniowiecze
26.	Złota	90-73	1/73	Osady	Neolit Wczesne średniowiecze
				Cmentarzysko	Neolit Epoka brązu
27.	Złota	90-73	2/73	Osady	Neolit Epoka brązu
				Cmentarzysko	Neolit
28.	Złota	90-73	3/73	Osady	Neolit Epoka brązu Wczesne średniowiecze

				Cmentarzysko	Neolit Epoka brązu
29.	Złota	90-73	4/73	Osady	Epoka brązu Wczesne średniowiecze
30.	Złota	90-73	6/73	Kopiec	
31.	Złota	90-73	11/73	Grób szkieletowy	Epoka brązu
32.	Złota	90-73	12/73	Cmentarzysko	
33.	Złota	90-73	13/73	Grobowiec megalityczny	Neolit
34.	Polanów Złocki	90-73	14/73	Cmentarzysko	Późny neolit
35.	Polanów Złocki	90-73	15/73	Osada	Środkowy neolit
36.	Polanów Złocki	90-73	16/73	Obozowisko	Górny paleolit
37.	Złota	90-73	28/73	Osady Ślad osadnictwa	Środkowy neolit Późny neolit Epoka brązu Wczesnego średniowiecza
38.	Złota	90-73	29/73	Ślady osadnictwa	Późny neolit Epoka brązu Wczesnego średniowiecza

				Grób zbiorowy	Epoka brązu
39.	Złota	90-73	30/73	Osady	Wczesny neolit Środkowy neolit
				Ślad osadnictwa	Późny neolit
40.	Złota	90-73	32/73	Ślady osadnictwa	Środkowy neolit Późny neolit Wczesne średniowiecze
				Osady	Epoka brązu Epoka żelaza
41.	Złota	90-73	33/73	Osady	Wczesny neolit Środkowy neolit Wczesny okres epoki brązu
42.	Złota	90-73	36/73	Grób szkieletowy	Epoka brązu
43.	Złota	90-73	37/73	Ślady osadnictwa	Późny neolit Epoka brązu
44.	Złota	90-73	39/73	Osada	Środkowy neolit
				Ślady osadnictwa	Późny neolit Epoka brązu

45.	Złota	90-73	41/73	Ślady osadnictwa Osada	Neolit Epoka brązu Epoka brązu
46.	Złota	90-73	43/73	Ślady osadnictwa Osada	Epoka żelaza Wczesne średniowiecze Epoka brązu
47.	Złota	90-73	47/73	Osady Ślad osadnictwa	Wczesny neolit Epoka brązu Późny neolit
48.	Złota	90-73	49/73	Ślad osadnictwa Osady	Neolit środkowy Neolit późny Wczesne średniowiecze Epoka brązu
49.	Złota	90-73	56/73	Ślady osadnictwa Osady	Neolit środkowy Późny neolit Późny neolit

					Epoka brązu Wczesne średniowiecze
50.	Złota	90-73	57/73	Grób	Neolit
51.	Złota	90-73	60/73	Ślady osadnictwa Osady	Neolit środkowy Neolit późny Epoka brązu Wczesne średniowiecze
52.	Złota	90-73	66/73	Osady Ślady osadnictwa	Epoka brązu Wczesne średniowiecze Neolit środkowy Wczesne średniowiecze
53.	Złota	90-73	68/73	Osada Ślady osadnictwa	Wczesny neolit Późny neolit Epoka brązu
54.	Złota	90-73	70/73	Grób szkieletowy	Neolit
55.	Polanów Samborzecki	90-73	73/73	Ślady osadnictwa	Neolit wczesny Neolit późny Epoka brązu

				Osada	Wczesne średniowiecze Wczesny neolit
56.	Polanów Samborzecki	90-73	79/73	Osady Ślad osadnictwa	Wczesny neolit Epoka brązu Wczesne średniowiecze Neolit środkowy
57.	Polanów Samborzecki	90-73	80/73	Osady	Wczesny neolit Epoka żelaza
58.	Polanów Samborzecki	90-73	84/73	Osada	Wczesny neolit Epoka brązu Wczesne średniowiecze
59.	Polanów Złocki	90-73	89/73	Osady Ślady osadnictwa	Wczesny neolit Środkowy neolit Epoka brązu Neolit środkowy Epoka żelaza
60.	Złota Kolonia	90-73	97/73	Osady	Wczesny neolit Środkowy neolit

				Ślad osadnictwa	Późny neolit Epoka brązu Epoka żelaza
61.	Andruszkowice	90-73	109/73	Osady Ślad osadnictwa	Wczesny neolit Epoka brązu Średniowiecze
62.	Andruszkowice	90-73	112/73	Osady Ślad osadnictwa	Neolit wczesny Epoki brązu Wczesne średniowiecze Neolit wczesny
63.	Andruszkowice	90-73	113/73	Ślady osadnictwa Osady Grób	Wczesny neolit Epoka brązu Wczesne średniowiecze Epoka żelaza

UZASADNIENIE

Gmina zgodnie z ustawą z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (Dz.U. z 2020 r. poz. 713) w zakresie zadań własnych realizuje sprawy dotyczące ochrony zabytków i opieki nad zabytkami. Obowiązek sporządzenia gminnego programu opieki nad zabytkami nakłada na Gminę art. 87 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz.U. z 2020 r. poz. 282).

W związku z powyższym, podjęcie przez Radę Gminy Samborzec przedmiotowej uchwały w celu realizacji nałożonych ustawą na gminę obowiązków w zakresie zapewnienia opieki nad zabytkami jest uzasadnione.

Zgodnie z wymogiem art. 87 ust. 3 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami projekt programu został pozytywnie zaopiniowany przez Wojewódzki Urząd Ochrony Zabytków w Kielcach – Delegatura w Sandomierzu.